

Χάρος και Θύμη

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ



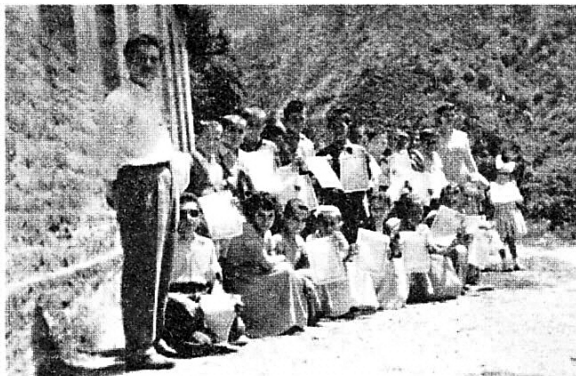
• ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣ: Τα δημοτικά σχολεία της Κυψέλης • ΚΩΝ/ΝΟΣ ΠΑΠΑΣ: Μαθητής δημοτικού σχολείου, σχολαρχείου και δύο ελλειπείς τάξεις του γυμνασίου • ΧΡΗΣΤΟΣ Μ. ΚΑΡΑΛΗΣ: «Περί εγκρίσεως πιστώσεως δραχμών είκοσι πέντε προς απόκτησιν ευρωπαϊκής κυψέλης» • ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟ-

ΣΚΑΣ: Ο Μήτσο Κωσταντής • ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΚΑΡΑΛΗΣ: Γέροντες επεριπάτει • πρ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΤΕΛΙΔΑΣ: Από τις παιδικές μου αναμνήσεις • ΛΙΤΣΑ ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΝΑΣΗ: Ο Δημήτρης Παπάς • ΧΡΗΣΤΟΣ Μ. ΚΑΡΑΛΗΣ: Κουτελιδαίοι - οι καπεταναίοι των Τζουμέρκων • ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΤΣΑΝΟΣ: Ήθη και έθιμα του τόπου μας • ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ: Τα τραγούδια των Τζουμέρκων • ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. ΑΓΓΕΛΗΣ: Τριάντα χρόνια σύλλογος! • ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ: Γράμμα από ένα νησιώτη

Χάος και Θύμη

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ – ΕΚΔΟΣΗ: Σύλλογος Κυψελιωτών Άρτας (στην Αθήνα) «Ο Άγιος Κοσμάς». Συνεργάζεται η Αδελφότητα Κυψελιωτών Άρτας (στην Άρτα) «Ο Άγιος Γεώργιος».



ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ: Γιώργος Μακαβέλος.

Διευθύνεται από ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Κώστας Αγγέλης, Μπάμπης Καραλής, Ευανθία Νταβαντζή, Ειρήνη Σιόντη.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ: Κώστας

Αγγέλης, Ευανθία Νταβαντζή

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ: Φαιδριάδων 129, 113 64, Αθήνα, τηλ. 86 22 703.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ, ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ιδεότυπο, Ζ. Πηγής 48, τηλ. 33 03 991.

ΦΙΛΜ: Ίχνος, Ζαΐμη 30, τηλ. 82 28 258

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: «Τετραχρωμία», Ματζάκου 3, τηλ. 38 31 370.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ (για 4 τεύχη)
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: 2.000 δραχ.
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: 3.500 δραχ.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: 500 δραχ.



ΔΙΑΘΕΣΗ: ΑΘΗΝΑ, Εκδόσεις-Βιβλιοπωλείο «Βιβλιογονία», Ακαδημίας 57, 106 79, Αθήνα, τηλ. 26 34 550 – Εναλλακτικό Βιβλιοπωλείο, Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα, τηλ. 38 02 644. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, Βιβλιοπωλείο «Συνάντηση», Καμβουνίων 6, 54 621, τηλ. 231 384



Ο Γιάννης Μόραλης γεννήθηκε στην Άρτα το 1916 και είναι ο κύριος δημιουργός που επηρέασε άμεσα τη μεταπολεμική αισθητική, συνδυάζοντας μορφές της σύγχρονης ευρωπαϊκής ζωγραφικής με ελληνικές αρχαιολογικές μορφές.

Αντιμετωπίζοντας την τέχνη του σαν στάση ζωής υπέδειξε τρόπους του «οράν» αφενός με το έργο του που διακρίνεται για τον πλούτο της μορφολογικής του φαντασίας, την ποιότητα της εκφραστικής του γλώσσας, την εσωτερικότητα των μορφών και τη δύναμη υποβολής του χώρου· αφετέρου με τη γόνιμη διδασκαλία του για τριάντα έξι χρόνια στη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας. Το έργο του Μόραλη ανθρωποκεντρικό, συνδυάζει την κλασική καθαρότητα με τους αφαιρετικούς τύπους, τη χρωματική ευγένεια με τις πλαστικές αξίες, τη μελετημένη οργάνωση της φόρμας με την εξαιρετική απόδοση του χώρου.

Η θεματογραφία και το γλωσσοπλαστικό του λεξιλόγιο επιτρέπουν τη διάκριση πέντε περιόδων στη δημιουργία του: την πρώτη (1934-1945) με τη χρησιμοποίηση ρεαλιστικών τύπων, τη δεύτερη (1945-1957) όπου στρέφεται στη γυμνογραφία και δίνει τις πρώτες μνημειακές συνθέσεις, την τρίτη (1958-1962) με κύριο θέμα τα Επιτύμβια με την προοδευτική σχηματοποίηση, την τέταρτη (1963-1976) όπου ολοκληρώνει τα Επιτύμβια και τα Επιθαλάμια προχωρώντας σε μεγαλύτερη σχηματοποίηση, με τονισμένη την ερωτική ατμόσφαιρα και την καθαρότητα των χρωμάτων και την πέμπτη (1977-1992) όπου επιβάλλεται η αυστηρή αφηρημένη γλώσσα και η γεωμετρική λογική, η μνημειοποίηση των μορφών και η έμφαση στη δυσδιάστατη επιφάνεια.

Τον ευχαριστούμε θερμότατα για την παραχώρηση του έργου του «Αυγή» στο εξώφυλλο του περιοδικού.

ΤΕΥΧΟΣ 15 - ΑΘΗΝΑ - ΧΕΙΜΩΝΑΣ 1997

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ❑ 5. Προλογικό σημείωμα
- ❑ 6. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣ:
Τα δημοτικά σχολεία της Κυψέλης
- ❑ 8. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΣ:
Μαθητής δημοτικού σχολείου,
σχολαρχείου και δύο ελλιπείς τάξεις
του γυμνασίου
- ❑ 14. ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΚΑΡΑΛΗΣ:
Γέρων τις επεριπάτει
- ❑ 15. ΧΡΗΣΤΟΣ Μ. ΚΑΡΑΛΗΣ:
«Περί εγκρίσεως πιστώσεως δραχμών
είκοσι πέντε προς απόκτησιν
ευρωπαϊκής κυψέλης»
- ❑ 17. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ:
Ο Μήτσο Κωσταντής
- ❑ 19. πρ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΤΕΛΙΔΑΣ:
Από τις παιδικές μου αναμνήσεις
- ❑ 22. ΧΡΗΣΤΟΣ Μ. ΚΑΡΑΛΗΣ:
Κουτελιδαίοι-οι καπεταναίοι των
Τζουμέρκων
- ❑ 25. ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ:
Τα τραγούδια των Τσουμέρκων
- ❑ 28. ΛΙΤΣΑ ΛΑΜΠΡΑΚΗ-ΝΑΣΗ:
Ο Δημήτρης Παπάς
- ❑ 32. ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΤΣΑΝΟΣ:
Ήθη και έθιμα του τόπου μας
- ❑ 36. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. ΑΓΓΕΛΗΣ:
Τριάντα χρόνια Σύλλογος!
- ❑ 38. Επιστολές
- ❑ 40. ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ:
Γράμμα από ένα νησιώτη

εξώφυλλο:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΡΑΛΗΣ

Αυγή, 1987,

1,07 x 0,90, ακρυλικό σε μουσαμά

Προλογικό σημείωμα

Η επικοινωνία είναι ένα υποσύνολο του όλου μηχανισμού σχέσεων που έχουν να κάνουν με το κοινωνικό και αυτονόητα είναι ένας χώρος καθόλου αυτόνομος. Ο χώρος αυτός παράγει και αναλώνει την ειδική εργασία του, υπακούοντας όμως πάντα σε αξίες που προκαθορίζονται, διατηρούνται ή ανατρέπονται στη βάση των κοινωνικών συνθηκών.

Πολλές φορές όμως η επικοινωνία, επειδή δεν κατορθώνει να υπερβεί την εγγενή της αδυναμία, να ανατάμει δηλαδή την ανεξιχνίαστη πλευρά του καθημερινού, την παρακάμπτει και πολλές φορές εστιάζεται στη διαδικασία, ανάγοντάς την σε αυτοσκοπό.

Έτσι λοιπόν ένα αδιέξοδο παίρνει δραματικές διαστάσεις με τραγικές ενίοτε (για την ψυχή του καθενός) αποχρώσεις, ή στη χειρότερη περίπτωση κωμικές.

Μ' αυτόν τον τρόπο, στο βαθμό που στη ζωή μας παρατηρείται έλλειμμα κωδίκων επικοινωνίας, «επιτρέπεται» η καταγραφή γεγονότων όπως η περίπτωση κάποιου φωτισμένου ανθρώπου που στις αρχές του αιώνα προσπάθησε να χτίσει σχολείο στη Χώσεψη των Τζουμέρκων και εισέπραξε χλευασμούς, ξυλοδαρμούς και δέκα επτά μηνυτήριες αναφορές από την τοπική κοινωνία.

Πολύ αργότερα, στο ίδιο σχολείο –η ύπαρξη του οποίου ήταν μια νίκη κατά της βαρβαρότητας– έτυχε να διδάξει κάποιος δάσκαλος (που έμαθε γράμματα σε πολλούς από μας), ο οποίος επέστρεψε το «Χάος και Όψη» γιατί «δεν καταλάβαινε τι γράφει», προσφέροντας έτσι σημαντικά στο ρεβανσισμό της αμάθειας.

Τέλος αυτοί οι ίδιοι μαθητές, μεγάλοι πια, είναι ανήμποροι να πραγματώσουν πολλές φορές αυτή την απλή ολοκληρωμένη κατάφαση κατά τη διάρκεια παραγωγής και του χρόνου λειτουργίας αυτού του –ελαχίστης σημασίας ενδεχομένως– εντύπου, τη δυνατότητα επικοινωνίας.

Μια αναγκαιότητα που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί από κανέναν και ποτέ. Και μια δυνατότητα που καλύπτει έναν τεράστιο χώρο: από την καθαρά ψυχοπνευματική ισορροπία, την οργάνωση συγκινησιακών εμπειριών, τη μετάπλαση του σημαίνοντος και σημαινομένου μέχρι την ίδρυση νέων σημασιών, άλλοτε μιας κοσμικής κι άλλοτε μιας Άλλης αλήθειας μέσα από δρόμους αποδοχής, διαμαρτυρίας, αποκάλυψης ή γιατί όχι σύγκρουσης.

Στέφανος Φίλος

Τα δημοτικά σχολεία της Κυψέλης (τέως Χώσεψης)

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟ ΠΟΤΕ ΑΡΧΙΣΕ ΝΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ το δημοτικό σχολείο στη Χώσεψη. Το πιθανότερο είναι να πρωτολειτούργησε στις αρχές της 10ετίας του 1850, αλλά γραπτή μαρτυρία δεν υπάρχει. Η μόνη γραπτή μαρτυρία που υπάρχει είναι η έκθεση του Γεωργίου Χασιώτη για την εκπαίδευση στην Ήπειρο, η οποία συντάχθηκε το 1873 με βάση τις εκθέσεις των επισκόπων της Ηπείρου¹.

Στην έκθεση αυτή ο Χασιώτης σημειώνει για τη Χώσεψη τα ακόλουθα: "...κάτοικοι 500, διδάσκαλοι ένας (1), μαθητές τριάντα (30), μισθός διδασκάλου 500γρόσια και τροφή..."

Η λειτουργία αυτού του σχολείου συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια της 10ετίας του 1870 μέχρι την προσάρτηση του νομού Άρτας (24-6-1881). Τα έξοδα λειτουργίας του σχολείου βάρυναν την εκκλησία και τους γονείς των μαθητών. Το Δεκέμβριο του 1882 ιδρύθηκε στη Χώσεψη κοινό δημοτικό σχολείο², αλλά η λειτουργία του σχολείου βάρυνε την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Και σε περίπτωση αδυναμίας της Αυτοδιοίκησης έρχονταν αρωγοί, τόσο η εκκλησία, όσο και το ελληνικό δημόσιο.

Τον Ιούνιο του 1883, που επιθεώρησε τα δημοτικά σχολεία του νομού Άρτας ο έκτακτος επιθεωρητής δημοτικών σχολείων Στέφανος Ρώσσης, καθηγητής του διδασκαλείου Κερκύρας, δεν συνέταξε έκθεση λειτουργίας για το δημοτικό σχολείο Χώσεψης, όπως συνέταξε για τα δημοτικά σχολεία των Δυτικών Τζουμέρκων (Σχωρετσιάνων, Αγνάντων, Πραμάντων, Καλαρρυτών και Ματσουκίου). Το πιθανότερο είναι να μην επισκέφτηκε τα Ανατολικά Τζουμέρκα κι αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι δεν συνετάγη έκθεση λειτουργίας ούτε για το δημοτικό σχολείο Βουργαρελίου.

Με την αναδιάρθρωση της δημοτικής εκπαίδευσης το 1892, ως διδάσκαλος στο δημοτικό σχολείο Χώσεψης φέρεται ο Απόστολος Νίτσας, τρίτοβάθμιος, ο αριθμός των μαθητών του σχολείου ανερχόταν σε 47 και όλοι οι κάτοικοι του χωριού ήταν 684³.

1 Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κων/πόλεως, Κων/πολη 1875, τόμος Β, σελ. 72-254.

2 Υ.Α 14043/ΥΕΔΕ της 20-12-1882, ΦΕΚ 201/22-12-1882.

3 Νομοτελεστικό 10-2-1893, ΦΕΚ 36/19-2-1883.

Το 1921 ιδρύθηκε δημοτικό σχολείο στην Καλλονή (τέως Πουλιάνα)⁴, συννοικισμό της Κοινότητας Χώσεψης, το οποίο λειτούργησε επί εβδομήκοντα (70) περίπου χρόνια.

Το 1924 ιδρύθηκε στη Χώσεψη δημοτικό σχολείο θηλέων⁵, το οποίο το 1929 συγχωνεύτηκε με το αρρένων και αποτέλεσαν το μικτό 2θέσιο δημοτικό σχολείο Χώσεψης. Το σχολείο αυτό εξακολουθεί να λειτουργεί μέχρι σήμερα και πολλοί Χωσεψίτες οφείλουν τη μετέπειτα εξέλιξή τους σ' αυτό το σχολείο. Θυμάμαι στη 10ετία του 1950, οι μαθητές αυτού του σχολείου κατείχαν τις πρώτες θέσεις στο Γυμνάσιο Αγνάντων.

Το 1952 ιδρύθηκε δημοτικό σχολείο και στο συννοικισμό του Αγίου Γεωργίου⁶. Συγχρόνως προήχθη το κεντρικό σχολείο από 2θέσιο σε 5θέσιο. Αργότερα το μεν δημοτικό σχολείο Αγίου Γεωργίου καταργήθηκε και το κεντρικό υποβιβάστηκε σε διθέσιο από έλλειψη μαθητών.

Στα σχολεία αυτά δίδαξαν διαδοχικά οι ακόλουθοι διδάσκαλοι:⁷

α. Κεντρικό, οι: Απόστολος Νίτσας, Χρίστος Νταλαγιώργος, Αντώνιος Καρύδης, Γεώργιος Παπαδημητρίου (ο πρύτανης των δασκάλων της περιοχής των Τζουμέρκων κατά την περίοδο 1902-1935), Γεώργιος Γαλανής, Νικόλαος Παπαγεωργίου, Ιωάννης Λύκος -σχεδόν ισάξιος του Παπαδημητρίου, λαμπρός καθ' όλα εκπαιδευτικός που το πέρασμά του από το δημοτικό σχολείο Χώσεψης άφησε εποχή-, Λαμπρινή Παπά, Αδαμαντία Μαργαρώνη, Αντώνης Κράββαρης, Ευαγγελία Πουρναρά, Τηλέμαχος Πουρναράς, Αικατερίνη Ρωμαΐδου-Πουρναρά, Δημήτρης Παππάς, Βησσαρία Μέτη, Λουκία Μπλέτσου, Ελευθερία Βασιλείου, Αγνή Εξάρου, Χαράλαμπος Ανυφαντής, Ασπασία Τζάκου, Ιωάννης Μάρης, Βασίλειος Δοσούλας, Χρυσανγή Παπά, Φωτεινή Ανδρέα, Λάμπρος Γεωργόπουλος και Σπυρίδων Στέφος. Λειτουργεί ακόμα.

β. Καλλονής, οι: Απόστολος Σταύρου, Αλέξανδρος Ζολώτας, Κωνσταντίνος Μπαλατσούκας, Βασίλειος Τόσκας, Βασίλειος Τζουμάκας, Ιωάννης Παπαχρήστου, Κλεάνθης Παππάς, Χρήστος Φλώρος, Γεώργιος Καψάλης, Παναγιώτης Χρησιτίδης, Ευάγγελος Δόσης, Δημήτριος Φούρκας, Δημήτριος Παππάς, Δημητρούλα Βαρβάρα, Ευαγγελία Βώττη, Βασίλειος Δοσούλας, Δημήτριος Τριάντος. Καταργήθηκε.

γ. Αγίου Γεωργίου, οι: Βασίλειος Λαμπράκης, Χρίστος Παππάς, Γεώργιος Ιωάννου, Λάμπρος Βασιλάκος, Ελευθέριος Κόρδας, Νικόλαος Γάκης, Ιωάννης Στάμος. Καταργήθηκε.

4 Β.Δ. 4-8-1921, ΦΕΚ 153/25-8-1921, τ. Α.

5 Π.Δ. 19-3-1924, ΦΕΚ 63/24-3-1924, τ. Α.

6 Β.Δ. 6-5-1952, ΦΕΚ 139/27-5-1952, τ.Α.

7 Πιθανό να παρέλειψα κάποιους διδασκάλους, γι' αυτό ζητώ συγγνώμη από τους αναγνώστες.

Κωνσταντίνος Παπάς

Μαθητής δημοτικού σχολείου, σχολαρχείου και δύο ελλιπείς τάξεις του γυμνασίου

Παρουσιάζουμε ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Κωνσταντίνου Παπά, «Ένας αγωνιστής για τη λευτεριά» (Αθήνα 1978), ξεκινώντας μια προσπάθεια γνωριμίας με τους Χοσεψίτες που έχουν γράψει και εκδόσει κάποιο βιβλίο.

ΠΑΠΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ και της Ευφροσύνης, το γένος Νικολάου Νταβαντζή. Γεννήθηκα την 4/12/1910 εις θέσιν Σιώματα της περιφέρειας Κοινότητας Χοσέψεως (νυν Κυψέλη) Νομού Άρτης και εγγράφηκα εις το Μητρώο της Κοινότητας Χοσέψεως τη 16/2/1911.

Όταν έγινα έξι ετών πήγα στο σχολείο του χωριού μας και είχαμε δάσκαλο το Γεώργιο Γαλανή από τα Θεοδώριανα Νομού Άρτης. Στο διάστημα που πήγαινα σχολείο ήμουν λίγο άτακτος και μια μέρα ο κ. Δάσκαλος με χτύπησε στο δεξί χέρι με μια κρανόλουρα με κόμπια. Το χέρι μου πρήστηκε, δεν μπορούσα να γράψω και διέκοψα τα μαθήματα αρκετές μέρες, κρυβόμενος εδώ κι εκεί με έναν πρώτο ξάδελφό μου, το Λευτέρη Παπαδά, ξάδελφο από τη μητέρα μου.

Αφού είδε τη συνεχή απουσία μου ο Δάσκαλος, έστειλε δύο μεγάλους μαθητές του σχολείου να με πάνε διά της βίας στο σχολείο. Στο δρόμο που με πήγαιναν, τους έδωσα τόσες κλωτσιές που με άφησαν στου Γιάννη Λιώτα. Τα παιδιά αυτά ήταν ο Γεώργιος Χρήστου Τσίτσας και ο Κων/νος Χρήστου Παπάς του Χρήστου Βασίλη, συνονόματος και συνεπίθετος. Ο Τσίτσας πέθανε πολύ γρήγορα. Ο Κων/νος Παπάς είναι στο Αγρίνιο. Τώρα έχει χάσει το χέρι του από νόση που πήγε για ψάρια και είναι δεύτερος ξάδελφός μου.

Την άλλη μέρα πήγα μόνος μου στο σχολείο και από τότε δεν ξαναέφαγα ξύλο. Όταν πέρασαν τα τρία χρόνια, ο Δάσκαλος επιστρατεύτηκε και ως δάσκαλος στο χωριό μας ανέλαβε ο διάκονος της εκκλησίας Γεώργιος Παπαλάμπρου. Μέσα στο διάστημα αυτό, εγώ δεν πήγα στο σχολείο κι έχασα μια χρονιά. Την άλλη χρονιά ήρθε ως Δάσκαλος στο χωριό μας ο Νικόλαος Παπαγεωργίου, από το Βουργαρέλι Άρτης, σημερινή Δροσοπηγή.

Η οικογένεια του Δασκάλου ήταν τέσσερα αγόρια: ο Γιώργος, ο Βασίλης, ο

Αλέκος και ο Αχιλλέας (τα δύο πρώτα πέθαναν· ο Αχιλλέας σκοτώθηκε μετέχων του Δημοκρατικού Στρατού και ο Αλέκος τώρα γύρισε από τη Ρωσία· ήταν και αυτός στο Β΄ Αντάρτικο, στο Δημοκρατικό Στρατό) και τρία κορίτσια: η Νίκη, που πέθανε στο χωριό μας από ένεση του γιατρού Αναγνώστου (δηλητηριάστηκε), η Αθηνά, που πήρε το Γιάννη Διαμάντη από τα Θεοδώριανα και η Αριστέα, που πήρε το Γιώργο Κυρίτση, δάσκαλο από το Βουργαρέλι.

Ο Δάσκαλος αυτός ήταν πολύ σοβαρός και καλός. Με τα παιδιά του Δασκάλου ήμασταν σαν αδέρφια και ιδιαίτερα με το μεγαλύτερο, το Γιώργο, είχαμε μια τάξη διαφορά και πηγαίναμε μαζί στο Λάζαρο. Μία χρονιά, τη Μεγάλη Παρασκευή, καθώς γυρίζαμε στο χωριό τραγουδώντας το «Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα», πήγαμε κοντά στη γειτονιά μας σε μια φτωχιά οικογένεια του Γεωργίου Κοτελίδα με παρατσούκλι «Κλάγγος».

– Καλημέρα, χρόνια πολλά! Να τραγουδήσουμε; της είπαμε.

– Αχ, κι εγώ ήθελα να ακούσω το τραγούδι παιδάκια μου, αλλά δεν έχω τίποτα να σας δώσω, είπε η θειά.

Τότε εμείς της είπαμε, δε θέλουμε τίποτε, κι αρχίσαμε και τραγουδήσαμε πολύ αργά, δυνατά και λυπητερά.

Η καημένη η θειά έκλαιγε και πήρε και μας έδωσε πέντε αυγά και δυο δραχμές. Ούτε σε δέκα σπίτια δεν μας τάδιναν αυτά. Τέλος τελειώσαμε τις έξι τάξεις του



Δημοτικού Σχολείου, πήραμε το απολυτήριο και το καλοκαίρι στο βουνό του χωριού μας ξεκουραστήκαμε.

Το φθινόπωρο πήγαμε τέσσερις συμμαθητές στο Σχολαρχείο, στην Άγναντα: Εγώ, ο Κων/νος Παπάς, ο Κων/νος Φ. Μακαβέλος, ο Κων/νος Σιόντης και ο Χριστόφορος Σιώζιος. Εκεί δώσαμε εξετάσεις και μπήκαμε στην Τρίτη Ελληνικού.

Στα μαθήματα πηγαίναμε πολύ καλά κι είχαμε και δύο συμμαθητές από το Βουργαρέλι: τον Κώστα Πάνο και το Γιάννη Κατσάνο. Αυτοί ήταν καλύτεροι μαθητές από μας τους Χοσεψίτες.

Καθηγητές του Σχολαρχείου ήταν δυο αδέρφια: ο Γεώργιος Καψάλης και ο Βασίλειος Καψάλης, Δάσκαλος. Ο Γεώργιος Καψάλης, έμεινε μέχρι θανάτου ανύπαντρος, ο δε Βασίλης, είχε μεγάλη οικογένεια. Και οι δυο ήταν πολύ καλοί άνθρωποι.

Τα Χριστούγεννα κάναμε διακοπές και μαζί με τους Βουργαλιώτες φύγαμε για τα χωριά μας. Όταν περάσαμε τα Σχορέτσιανα (σήμερα Καταρράκτη) ήλθαμε σε διαφωνία. Όλοι αυτοί θέλουν να πάμε από τη Στάρια από το βουνό επάνω. Εγώ τους είπα ότι ο καιρός δεν ήταν καλός, κι έπρεπε να πάμε από κάτω, πέρα το ριζό. Τέλος αυτοί περισσότεροι, υπερίσχυσαν και πήγαμε όλοι από τον επάνω δρόμο. Μετά μισή ώρα μας έπιασε μια χιονοθύελλα και αλλάξαμε πορεία, πήραμε δίπλα την πλαγιά να πέσουμε στο δρόμο που έλεγα εγώ.

Ο καιρός είναι τόσο άσχημος που δεν περιγράφεται. Ευτυχώς πέσαμε επάνω σε μια καλύβα ανοιχτή και μπήκαμε μέσα να περάσει η μεγάλη μπόρα. Ενώ εμείς λέγαμε διάφορα αστεία για να περάσει η ώρα και η μπόρα, ο Κώστας Σιόντης άρχισε τα κλάματα και τρομάξαμε να τον παρηγορήσουμε. Τέλος πέρασε η χιονοθύελλα μετά αρκετή ώρα και ξεκινήσαμε προς το δρόμο που έλεγα εγώ, αλλά δυστυχώς έγινε ανύπαρκτος από το χιόνι. Διασχίσαμε το ριζό της Μικροσπηλιάς, παλιά Σιρέση, Λεπιανών, Ράμιας μέσα σε σαράντα πόντους χιόνι και πέσαμε στο σύνορο Ράμιας - Χόσεψης που ήταν ξεχιονισμένο γιατί ήταν χαμηλότερα. Στο σούρουπο περίπου φθάσαμε στο χωριό μας κι εκεί μείναν και τα παιδιά από το Βουργαρέλι στο σπίτι του Δάσκαλου Παπαγεωργίου. Ήταν συγγενείς.

Αφού τελείωσαν οι γιορτές των Χριστουγέννων μέχρι των Φώτων, φύγαμε πάλι για την Άγναντα. Εγώ καθόμουν με τον Κώστα Μακαβέλο στο σπίτι του Κώστα Πολύζου, στο δώθε μαχαλά προς την Άρτα. Το σχολείο ήταν στον πέρα μαχαλά. Στη μέση από τους μαχαλάδες, περνούσε μια γκούρα, είχε μια ξύλινη γέφυρα και περνούσαμε από πάνω κάθε μέρα. Δίπλα στη γέφυρα ήταν ο μύλος. Τα οικονομικά μας ήταν πολύ περιορισμένα, το φαγητό μας ήταν ψωμί από αλεύρι καλαμποκίσιο από το χωριό μας, που το ζυμώναν οι εγγονές του Κώστα Πολύζου, και βράζαμε και τραχανά, φασόλια και άλλα όσπρια με μισή οκά λάδι το μήνα οι δυο μας.

Κατά το τέλος του Μάη, έγιναν τα κορόμηλα, τα οποία λέγαν στην Άγναντα τζιάνεργα, και τα κεράσια. Δυο συμμαθητές μας, ο Πριόβολος και ο Σιάχαλος, μας πήραν και πηγαίναμε σε μέρος Σχορτσιανίτικο και κλέβαμε κεράσια. Εγώ με τον Κώστα Μακαβέλο και τους Σχορτσιανίτες, πολλές φορές, στο δρόμο βρίσκαμε φίδι. Η επιχείρηση κλοπής πήγαινε καλά. Μια μέρα βρήκαμε λαγό. Τότε είχαν σειρά οι Σχορτσιανίτες. Πήγαν και στην καλύβα ήταν κρυμμένοι οι νοικοκυραίοι της κερασιάς και τα πιάσαν τα παιδιά, ήταν όμως συγγενείς και δεν πάθαν τίποτε, μόνο εμείς που φυλάγαμε να μην έρθουν και μας πιάσουν δεν φάγαμε κεράσια.

Ο Γεώργιος Καψάλης, μας έλεγε ότι σήκωσε ένα μαθητή και τον ρώτησε πόσο κάνει είκοσι και είκοσι και του είπε είκοσι και είκοσι δεκαεννέα και τέσσερα, λέει ο Καψάλης, μετά του είπε δεκαέξι. Άλλος ένας μαθητής διάβαζε το αρχαίο κείμενο. Μόλις ερχόταν να εξηγήσει το «γαρ», δεν το θυμόταν και κοίταζε το λεξικό, το οποίο έλεγε, γαρ=διότι· διάβαζε και αυτός γαρ, διότι, διότι, γαρ, διάβουλε γαμού το κέρατό σου. Τέλος τον προβιβάσαν· δεν θυμούνταν καθόλου, μας είπε.

Τελειώσαμε τα μαθήματά μας, κάναμε τις εξετάσεις, πήραμε τα απολυτήρια και όλοι μαζί με τους Βουργαρελιώτες πήγαμε στη Χόσεψι.

Το καλοκαίρι αυτό διαβάζαμε όλο τον καιρό για το Γυμνάσιο Άρτας. Στο Γυμνάσιο Άρτας πήγαμε μόνο δυο, εγώ κι ο Κων/νος Φ. Μακαβέλος, μαζί με τους πατεράδες μας. Πήραμε και ένα γράμμα από τη Χριστίνα του Κ. Παπά, προς τον Καθηγητή Γυμνασίου Άρτας των Γαλλικών Νικόλαο Γιώτη, ο οποίος ενήργησε και εισαχθήκαμε στο Γυμνάσιο, παρ' όλο που είχαν γίνει οι εξετάσεις πολλές μέρες γρηγορότερα. Κατ' αρχήν πήγαμε και καθόμασταν σε ένα δωμάτιο του Λουκά, συγγενή της Χριστίνας, ράφτη το επάγγελμα. Μετά πήγαμε στη Φωτεινή του Λύκου, στον Άγιο Γεώργιο. Από κάτω μετά σε μια γεροντοκόρη, την Ευανθία, που της έλειπε και το ένα μάτι. Εκεί ήταν ο συχωρεμένος, Μάνθος Καραμπούλας, Ευάγγελος Νταβαντζής, Περικλής Μπαλάφας, Βασίλειος Τόσκας, Δημ. Μπαρτζώκας, Στέφανος Τόσκας και μεις οι δυο και τρώγαμε στο Δαβίσκα. Ο μεν Μάνθος Καραμπούλας σκοτώθηκε στο αλβανικό Μέτωπο, ο δε Δημήτριος Μπαρτζώκας εξετελέσθη από τους κατακτητές ιταλογερμανούς.

Στην Άρτα ήταν κι ο Γιώργος Παπαγεωργίου, που τραγουδούσαμε μαζί το Λάζαρο στη Χόσεψι. Όταν εισαχθήκαμε στο Γυμνάσιο στο πρώτο τρίμηνο που γράψαμε ο καθηγητής Μαθηματικών Νικόλαος Σέρης, σήκωσε όρθιους όσους έπεσαν στη βαθμολογία κάτω από το πέντε. Μέσα σ' αυτούς ήταν και ο Κώστας Μακαβέλος, ο συγγάτοικός μου. Τους ρώτησε έναν-έναν με ποιον κάθονται και υποχρέωσε τους άλλους να τους κάνουν μάθημα. Τελευταίος ήταν ο Μακαβέλος. Εσύ με ποιον;



Γιώργος Μπουζιάνης,
Παιδί σε πρόγευμα, 1921

Κάθησε τον Κώστα Χρήστου Παπά και με σηκώνει κι εμένα. Άκου, μου λέει, αν ο Μακαβέλος στο δεύτερο τρίμηνο δεν πάρει οκτώ, θα σου βάλω και σένα μηδενικό. Ακούς; μου λέει. Μάλιστα, του λέω.

Πράγματι ο Κ. Μακαβέλος το δεύτερο τρίμηνο στο διαγώνισμα πήρε οκτώ και μισό και ο καθηγητής με συνεχάρη, διότι, κανένας από τους άλλους δεν ανέβηκε πάνω από τη βάση που ήταν το πέντε.

Μια μέρα είχαμε Θρησκευτικά: καθηγητής είναι ο κ. Μωραΐτης, τραβά τον κλήρο, φωνάζει εμένα πρώτο, και στη συνέχεια δύο άλλους. Μου λέει να διαβάσω το κείμενο του Ευαγγελίου «υμείς εστέ το άλας της γης». Το διάβασα ωραία και του το εξήγησα. Στη συνέχεια εξετάζει και τους άλλους δύο και τελειώνοντας ξαναρωτάει εμένα: Τι είπε, καλότυχε, ο Απόστολος Παύλος στο Συνέδριο εκείνο; (το οποίο δεν μας το δίδαξε). Εγώ δεν απάντησα. Ξαναρωτάει πάλι: Τι είπε καλότυχε, ο Απόστολος Παύλος στο Συνέδριο εκείνο; Τίποτε εγώ: άφωνος. Τότε με ένα τρόπο σαρκαστικό και ειρωνευτικό με ρωτάει ξανά: Τι είπε, τέλος πάντων, καλότυχε, ο Απόστολος Παύλος στο Συνέδριο εκείνο; Τότε δεν έχασα καιρό και του λέω: Δεν ήμουν εκεί κύριε Καθηγητά, εγώ.

Με την απάντησή μου, τρία θρανία έσπασαν από τα απότομα γέλια των συμμαθητών μου στην τάξη. Όστε δεν ήσουν εκεί, καλότυχε, ε; Και από τότε δεν με ξανασήκωσε για μάθημα και μου έβαζε το καθιερωμένο πέντε.

Τη δεύτερη χρονιά καθόμασταν πάλι μαζί με το Μακαβέλο, στο σπίτι του Κώστα Μπασσιούκα, επάνω προς το βουνό και τρώγαμε στο μαγειρείο του Κώστα Μπασσιούκα.

Κατά τα τέλη Μαρτίου, τη δεύτερη χρονιά, είχα αρρωστήσει από ελονοσία περίπου μια βδομάδα και την άλλη μέρα θα πήγαινα στο σχολείο. Φωνάζω τον Κώστα Μακαβέλο και τον παρακαλώ να μου πει την εξήγηση του μαθήματος Αρχαίων Ελληνικών που είχαμε και τις συντακτικές παρατηρήσεις, διότι έχω προαίσθηση ότι ο Ανδριόπουλος, θα με σηκώσει μάθημα αύριο. Τότε αυτός, μου λέει: Τι θα μου δώσεις να σου πω; Να, πάρτα, του λέω, και του έδωσα ένα ζευγάρι μούντζες. Εμένα τι μου έδωσες τόσους μήνες ολόκληρους, σου ζήτησα έστω μία καραμέλα; Ο Μακαβέλος, ξεροκοκκίνισε και έρχεται και με παρακαλεί να μου πει. Δε θέλω του λέγω, το υποσυνείδητό σου είναι βρώμικο, δε θέλω!

Πήρα το λεξικό και τη γραμματική και διάβασα μόνος μου. Την επομένη, όπως είχα την προαίσθηση, με σήκωσε ο Ανδριόπουλος και είπα καλά μάθημα...

Βιογραφικό σημείωμα

Ο Κων/νος Παππός, του Χρήστου και της Ευφροσύνης, γεννήθηκε στις 4/12/1910, στην τοποθεσία «Σιώματα» της περιφέρειας της Κοινότητας της Χοσέψεως του Νομού Άρτας. Σύζυγός του υπήρξε η Ευαγγελία Παππά, το γένος Τσίτσα, με την οποία απέκτησε δύο παιδιά, το Λευτέρη και την Ιωάννα.

Τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε στο δημοτικό σχολείο της Χοσέψεως· συνέχισε τις σπουδές του στο Σχολαρχείο στην Άγναντα και αργότερα με εξετάσεις κατόρθωσε να μπει στο Γυμνάσιο της Άρτας που αναγκάστηκε να διακόψει, αν και ήταν καλός μαθητής, λόγω οικονομικών δυσχερειών. Έτσι, από πολύ μικρός άρχισε τη βιοποριστική εργασία, εξασφαλίζοντας μονάχα τα απαραίτητα για την επιβίωσή του χωρίς να τον απασχολεί το είδος της εργασίας.

Πολέμησε στο αλβανικό μέτωπο· μπήκε από νωρίς στο ΕΑΜ και το υπηρέτησε με πίστη και σθένος και μετά τη Βάρκιζα οδηγήθηκε στις τάξεις του Δημοκρατικού Στρατού. Πιάστηκε σε μια από τις πρώτες επιχειρήσεις του, εξορίστηκε και φυλακίστηκε σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Βασανίστηκε απάνθρωπα, καταδικάστηκε σε θάνατο, στο τέλος όμως στάθηκε τυχερός και γλίτωσε το εκτελεστικό απόσπασμα για να αντιμετωπίσει συνεχείς διωγμούς. Τον Απρίλιο το 1951 αφήνεται ελεύθερος και καταφεύγει με την οικογένειά του στην Αθήνα για διαμονή και εργασία. Υπήρξε, επίσης, δραστήριο μέλος της Αδελφότητας της Χοσέψεως της Αθήνας. Ήταν άνθρωπος που ενδιαφερόταν για τα κοινά και ξεχώριζε για την καλοσύνη, τη φιλοτιμία και την ευθύτητα του χαρακτήρα του.

Στις αρχές του 1979 εξέδωσε το βιβλίο του «Ένας αγωνιστής για τη Λευτεριά». Σε αυτό εξιστορεί κάποια σημαντικά περιστατικά της αγωνιστικής του ζωής· παράλληλα όμως προσπαθεί να ερμηνεύσει και να διασαφηνίσει την πολιτική κατάσταση της εποχής του, παρουσιάζοντας επιπλέον και το πολιτικό του όραμα για τη σύσταση μιας «Νέας Υπερκομματικής Οικουμενικής Κυβέρνησης», εκφράζοντας έτσι την αποδοκιμασία του για τους «ηγήτορες» του τόπου καθώς και την πικρία του για τη διάσπαση του ΚΚΕ, όπως ο ίδιος αναφέρει.

Πέθανε στις 15/10/1979 σε ηλικία 66 χρονών.



Χρυσούλα Ελ. Παππά

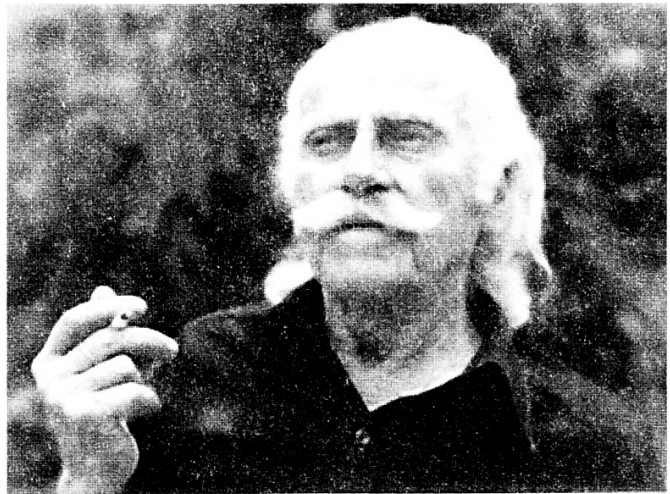
Χρήστος Δ. Καραλής

Γέρων τις επεριπάτει

Από τα απομνημονεύματα του Χρήστου Δ. Καραλή που έχουν ημερομηνία 23-5-1976, δημοσιεύουμε την εισαγωγή και ένα μικρό ποίημα που θυμόταν από τη φοίτησή του στο Δημοτικό Σχολείο το 1903.

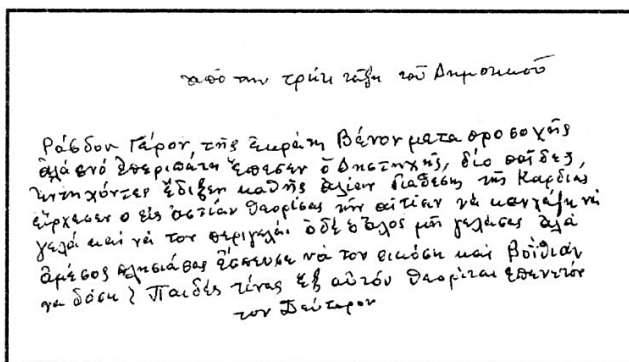
«... Ένας παλαιός πολεμιστής μας εξιστορεί [...] τας περιπέτειάς του από το έτος 1913 μέχρι 1922. Κατάγεται από το χωριόν Χόσεψη του Νομού Άρτης ονόματι Χρήστος Καραλής του Δημητρίου.

Εφοίτησα το έτος 1903 εις το Δημοτικόν Σχολείον Χοσέψεως με Δημοδιδάσκαλον [τον] Αντώνιον Καρύδην εκ Κερκύρας και έχω προχωρήσει μέχρι Τρίτης Δημοτικού. Κατόπιν μου λέγει ο πατέρας μου πρέπει να πηγαίνεις να φυλάξεις τα γίδια μας, άφησε το Σχολείον έχομε δουλειές στο σπίτι...»



Ο Χρήστος Δ. Καραλής (1892 - 1984)

Από την Τρίτη Τάξη του Δημοτικού:



Ράβδον γέρον τις εκράτει / βαίνων
μετά προσοχής / αλλά ενώ επεριπάτει /
έπεσεν ο δυστυχής. / Δύο παιδιά εντυ-
χόντες / έδειξεν καθείς / άλλας διαθέ-
σεις της καρδίας / ήρχισεν ο εις / α-
στείαν θεωρήσας την αιτίαν / να καγ-
χάζει, να γελά / και να τον περιγελά /
ο δε άλλος μη γελάσας / αλλά αμέσως
πλησιάσας / έσπευσε να τον σηκώσει /

και βοήθειαν να δώσει. / Παιδες, τίνα εξ αυτών / θεωρείτε επαινετόν; / Τον δεύτερον!

Χρήστος Μ. Καραλής

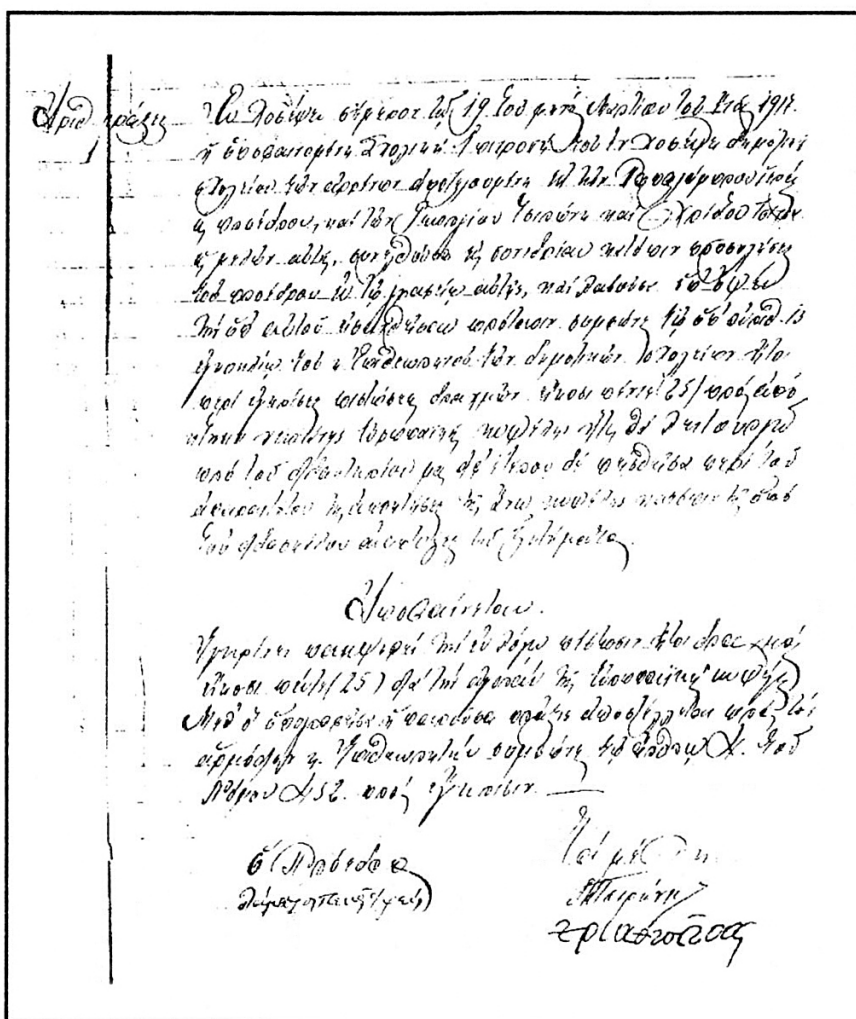
«Περί εγκρίσεως πιστώσεως δραχμών είκοσι πέντε προς απόκτησιν ευρωπαϊκής κυψέλης»

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΩ
ΜΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗ
ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ Ε-
πιτροπής του Δημο-
τικού Σχολείου Χω-
σέψεως, που πάρθη-
κε πριν από ογδόντα
ακριβώς χρόνια (19-
3-1917) και υπογρά-
φεται από τον Λά-
μπρο Παπά (ιερέα
του χωριού) ως
Προέδρου και τους
Γεώργιο Τσιρώνη
και Χρήστου Τσίτσα,
ως μελών.

Η απόφαση αυτή
αφορούσε δαπάνη
25 δραχμών για την
αγορά μιας ευρω-
παικής κυψέλης με
το σκεπτικό που ανα-
φέρεται στην απόφα-
ση. Βλέπουμε, λοι-

πόν, ότι το σχολείο της εποχής εκείνης, πέραν από τις εγκύκλιες γνώσεις, προσπα-
θούσε να δώσει και πρακτικές γνώσεις μελισσοκομίας.

Το ντοκουμέντο αυτό αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης εργασίας με τίτλο «Η εκπαί-
δευση στη Χώσεψη - Κυψέλη», η οποία θα δημοσιευθεί σε προσεχή τεύχη του περιο-
δικού «Χάος και Όψη».



Εν Χοσέψει σήμερον τη 19η του μηνός Μαρτίου του έτους 1917 η υποφαινομένη Σχολική Επιτροπή του εν Χοσέψει Δημοτικού Σχολείου των αρρένων αποτελουμένη εκ των Παπαλάμπρου ιερέως, ως Προέδρου, και των Γεωργίου Τσιρώνη και Χρίστου Τσίτση, ως μελών αυτής, συνελθούσα εις συνεδρίαν κατόπιν προσκλήσεως του Προέδρου εν τω γραφείω αυτής και λαβούσα υπ' όψει την υπ' αυτού εισαχθείσαν πρότασιν συμφώνως τη υπ' αριθ. 13 εγκυκλίω του κ. Επιθεωρητού των Δημοτικών Σχολείων ήτοι περί εγκρίσεως πιστώσεως δραχμών είκοσι πέντε (25) προς απόκτησιν νεωτάτης Ευρωπαϊκής κυψέλης, ήτις θα λειτουργεί προ του διδακτηρίου μας αφ' ετέρου δε πεισθείσα περί του απαραίτητου της αποκτήσεως της ως άνω κυψέλης κατόπιν της υπό του διδασκάλου αναπτύξεως του ζητήματος

Αποφαίνεται

Εγκρίνει παμψηφεί την εν λόγω πίστωσιν ήτοι δραχμάς είκοσι πέντε (25) διά την αγοράν της Ευρωπαϊκής κυψέλης.

Μεθ' ο υπογραφείσα η παρούσα πράξις αποστέλλεται προς τον αρμόδιον κ. Επιθ/τήν συμφώνως τω άρθρω 4 του Νόμου 452 προς έγκρισιν.

Ο Πρόεδρος
Λάμπρος Παπάς, ιερεύς

Τα Μέλη
Γ. Τσιρώνης
Χ. Τσίτσας



*Περικλής Πανταζής,
Προσωπογραφία καθιστού παιδιού*

Στέφανος Τόσκας

Ο Μήτσο Κωσταντής

ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ ΑΡΘΡΙΔΙΑ κατέγραψα λίγες λέξεις για το δραστήριο αυτόν άνθρωπο που άφησε εποχή στο χωριό μας. Μετά από χρόνια απ' την εποχή του θα προσπαθήσω να σκιαγραφήσω λεπτομερέστερα τον πρόγονό μας αυτόν.

Κατήγετο απ' την οικογένεια Τοσκαίων. Ένας Σπύρος Τόσκας έδωσε τη μετονομασία (Κουτσο-Σπύρος) στη γενιά των Κουτσοσπυραίων, όπως και ένας Πάνος Τόσκας (κουτσός επίσης) έδωσε τη γενιά των Κουτσοπαναίων... Τα χωράφια τους, καθώς μου έλεγε ο ίδιος ο Κουτσοσπύρος, τόσο μέσα στο χωριό όσο και στα εξωχώραφα Λούτσα κ.λπ. συνόρευαν (αδελφομερίδια).



Ο Δημήτριος Κουτσοσπύρος

Συγκεντρώνοντας τις μνήμες μου θυμάμαι το νεαρό τότε Δ. Κουτσοσπύρο που γύρισε στο χωριό μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Ντυμένος στα ευρωπαϊκά ξεχώριζε απ' τους λοιπούς χωριανούς με τις τσακτίρες τους, το μαντύο και τα τσαρούχια που φορούσαν γυναίκες και άντρες. Το άψογο σκαρπίνι του, το κλακ. Μαζί με το πνεύμα της αξέχαστης Σμύρνης μετέφερε και την ανατολική σοφία των προγόνων μας της Ανατολής, όπως τα έζησε στη Σμύρνη υπό την κηδεμονία του χωριανού μας Κώστα Αναγνώστη Παππά.

Να ένα σπαρταριστό: Ένας Ρωμιός κάθε φορά που συναντιόνταν με το Χότζα τον έβριζε με τα λόγια: «Σκ... στα γένια του». Μια φορά, δυο, ο Χόντζας κατέφυγε στον Κατή. Ο Κατής κάλεσε το Ρωμιό στο δικαστήριο. Ο Ρωμιός δεν τάχασε και λέει στον Κατή έχω κιτάπι απ' τον Πασά, Κατή μου. Δεν τόχω τώρα μαζί μου θα στο φέρω αύριο. Ο Κατής ανέβαλε για την επομένη τη δίκη. Την άλλη μέρα φώναξε το Ρωμιό: «Έφερες το χαρτί;» «Μάλιστα κατή μου.» Ο Ρωμιός πλησίασε στην έδρα και έδωσε ένα

διπλωμένο χαρτί μέσα στο οποίο είχε κρύψει ένα πεντόλιρο. Ο Κατής γούρλωσε τα μάτια του και φώναξε το μηνυτή. «Άκου Χότζα μου, με το χαρτί που έχει ετούτος όχι μόνο τα δικά σου γένια μπορεί να χ... αλλά και τα δικά μου».

Στιγμιότυπα απ' τη ζωή του στη Σμύρνη που με πολύ αλάτι μας τα μετέφραζε απ' τα τούρκικα:

Ένας χωροφύλακας Τούρκος τον τσίμπησε μια μέρα γιατί πούλαγε κάλτσες στην αγορά χωρίς άδεια. Στο τμήμα ο χωροφύλαξ χωρίς περιστροφές του μίλησε: «Ε, πόσα έπιασες απ' τις κάλτσες;» Του είπα: «Τόσα γρόσια». «Φέρε τα μισά». Έβγαλα και τούδωσα τα μισά και μ' άφησε ελεύθερο. Στην πόρτα άλλος χωροφύλαξ με σταμάτησε. «Ε, πού πας εσύ; Εσύ δεν ήσουν με τις κάλτσες;» Τον κοίταξα περίεργα και του απάντησα αμέσως: «Όχι άλλος ήταν». Ο μπουνταλάς επείσθηκε και μ' άφησε να φύγω.

Έβγαλα εισιτήριο με το τρένο να πάω σε κάποια γειτονιά. Όταν έφτασα εκεί πέρα, παρακάλεσα τον εισπράκτορα να με κατεβάσει. Αυτός βλέποντας το εισιτήριό μου που είχα βγάλει κατά λάθος για πιο πάνω σταθμό μου λέει όχι θα πας εκεί που γράφει το εισιτήριό σου. Δεν μπόρεσα να τον πείσω και με πήγε πολλές στάσεις πιο πάνω.

Και μια και λέμε για πνευματώδη τύπο, σε γάμους, πανηγύρια κ.λπ. έπαιζε με τους καλεσμένους το παιγνίδι του φουσκωμένου ασκιού. Το ασκί φουσκωμένο το είχε έτοιμο και τους έβαζε να πηδήσουν πάνω στο ασκί. Το αποτέλεσμα ήταν να τους τινάζει το φουσκωμένο ασκί και να κατρακυλάν στο χώμα τρικλίζοντας, προς θυμηδία τον υπολοίπων παρισταμένων.

Το χόμπυ του ήταν γνωστό με τα μεταλλεύματα των βουνών Τζουμέρκων, Περιστερίου κ.λπ., για τη συλλογή των οποίων θυσίαζε ημέρας πορείας και ταλαιπωρίας.

Τα δύο μεγάλα έργα του όταν έγινε Πρόεδρος του χωριού ήταν ο Συνεταιρισμός και η ανέγερση του Σχολείου του χωριού. Το παλιό σχολείο που στεγαζόταν σ' ένα παλιό τουρκόσπιτο δεν χώραγε πια τα 150 τόσα παιδιά. Οι μαθητές της πρώτης μικρής και της πρώτης μεγάλης καθόνταν σε πρόχειρα καθίσματα με σανίδια και αγκωνάρια. Οι υπόλοιποι ο ένας πάνω στον άλλον.

Έτσι έδωσε στο μυαλό του την ανέγερση του σχολείου. Αντίδραση και αντιπολίτευση απ' όλους. Απ' την αντιπολίτευση του χωριού, απ' την εκκλησία κι απ' αυτούς τους δασκάλους. Ο πάτερ Κοσμάς έλεγε: «Γκρεμίστε τις εκκλησίες και χτίστε σχολεία» και ο Δ. Κουτσοσπύρος έλεγε τα ίδια: «Δεν χρειάζεται ο Άη Νικόλας καλαμπόκια. Δώστε το οικόπεδο να χτιστεί το σχολείο». Εκμεταλλευόμενος την πρωτοβουλία του τότε υπουργού Παιδείας Γ. Παπανδρέου έβαλε τα θεμέλια και ξεκίνησε. Εγκαταλείποντας την οικογένειά του, το σπίτι του, δεν δίστασε να προσφέρει ακόμη και προσωπική εργασία (κουβαλώντας πυλοφόρι και αγκωνάρια στη ράχη του).

Και το θαύμα έγινε και τα αποτελέσματα είναι τόσο φανερά σήμερα με το πλήθος επιστημόνων και γραμματισμένων του χωριού.

πρ. Δημήτριος Κοτελίδας

Από τις παιδικές μου αναμνήσεις

ΕΙΧΑ ΤΗΝ ΤΥΧΗ ΝΑ ΜΕΓΑΛΩΣΩ ΚΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ του χωριού μας και να βρίσκομαι πολλές ώρες εκεί και έτσι με την παιδική μου περιέργεια να παρατηρώ τα πάντα σε 'κείνη την εποχή του '60, που ήταν μια εποχή διαφορετική από τη σημερινή.

Αυτό το άρθρο το απευθύνω στους νέους του χωριού για να ενημερωθούν σχετικά με τα παλιότερα χρόνια, όταν δεν υπήρχε ηλεκτρικό ρεύμα αλλά ούτε και δρόμος πάνω από τις Κλίτσες (σημερινό ΟΤΕ Καλλονής).

Και θ' αρχίσω από το υδραγωγείο. Δεν υπήρχε νερό κι εμείς τα παιδιά τρέχαμε στο μικρό ποταμάκι, τη γκούρα (στου γύφτου) να φέρουμε με το σταμνί νερό να πιούν οι κουρασμένοι γονείς μας.

Και μια έξυπνη ενέργεια του τότε προέδρου (Μακαρίστου σήμερα) Αρ. Τσιρώνη έφερε το νερό από το βουνό (βρύση Σκανδάλη) με κατά μήκος κρουνοί στο χωριό και αργότερα έγινε όπως είναι σήμερα. Ποια ήταν η ενέργεια; Πούλησε μέρος από το συνεταιρικό δάσος του χωριού και θυμάμαι εκείνους τους αγωγιάτες να κρατούν τα χαλινάρια από τα ζώα τα οποία τραβούσαν πίσω τους τα έλατα, υλοτομημένα σε μπάλες μέχρι τις Κλίτσες να μπουν στο φορτηγό.

"Ωρα Ελλάδος 13. Εδώ ραδιοφωνικός σταθμός Αθηνών. Δελτίο Ειδήσεων". Ήταν τα δύο μεγάλα μεγάφωνα τοποθετημένα ψηλά στο μεγάλο πλάτανο της πλατείας και ακούγο-



Φαγιούμ. Πορτραίτο μικρού αγοριού (193-250 μ.Χ.)

νταν σε όλο το χωριό. Το ένα κοίταζε προς τον απάνω κάμπο και το άλλο προς τον κάτω κάμπο, ήταν τα μεγάφωνα ενός μεγάλου ραδιοφώνου το οποίο μας δώρησαν μεταπολεμικά στην κοινότητα. Ήταν τοποθετημένο μέσα στο σχολείο και λειτουργούσε με μια μηχανή ρεύματος βενζινοκίνητη, την οποία χειρίζονταν τα παιδιά του Γιάννη Τζούμα, ο Νίκος κι ο Τάκης και ο Κώστας ο Λύκος.

Αυτό ήταν και η ψυχαγωγία, με το πρόγραμμα Δημοτικών τραγουδιών (τότε δεν ξέραμε ροκ) αλλά και η ενημέρωση του χωριού, με τα δελτία ειδήσεων.

Αργότερα με αυτή τη μηχανή φώτιζε ο Κ. Λύκος την πλατεία τις μεγάλες μέρες της Αγίας και Μεγάλης Βδομάδας και μάλιστα θυμάμαι την ώρα της ακολουθίας, όπου ο κόσμος ήταν μέσα στην εκκλησία, λιγότευαν τις λάμπες και πρώτη φορά ακούστηκε μικροφωνική ψαλμωδία χάρι σ' αυτή τη μηχανή. Τα μικρόφωνα τα δάνεισαν τα μουσικά συγκροτήματα του χωριού που είχαν μπαταρίες με υγρά στοιχεία.

Δεν μπορώ όμως να μην ασχοληθώ και με μερικά πρόσωπα του χωριού μας και θ' αρχίσω πρώτα απ' τον αγωγιάτη θείο μου Παντελή Κατσικογιώργο, τον οποίο εθαύμαζα όταν τον έβλεπα κατάκοπο, σκυφτό, με χαμηλό το καπέλο του να τραβάει το βαρυσφορτωμένο ζώο του, για να φέρει τρόφιμα στην πλατεία. Στην αρχή από τις Κλίτσες, μετά από τον Αη Λία, μετά από την καρδιά του Παπαϊωάννου, όπου ο δρόμος έμεινε για πολλά χρόνια χάρι της κακοδαιμονίας της πολιτικής που δέρνει το λαό μας.

Θυμάμαι το μπαρμπα-Μήτσιο Κουτσοσπύρο, ένα κοντό άνθρωπο γεμάτο εξυπνάδα. Σ' αυτόν χρωστάμε το σχολείο στο χωριό μας.

Θυμάμαι το μπαρμπα-Μήτσιο Παπαϊωάννου (Λιώτα), που μας κνηγούσε τις άγιες ημέρες όταν εμείς παιδιά, παίζαμε χτυπώντας την καμπάνα.

Ο μπαρμπα Νίκος Τόσκας, ο γραμματέας, πρώτος έφτιαξε το αρχείο της κοινότητας. Ένας άνθρωπος με γεμάτες τις τσέπες του χαρτιά αλλά και ψάλτης του χωριού.

Ακόμη θυμάμαι τον Αρ. Τσιρώνη, όταν με έστελναν για ψώνια και με πείραζε αποκαλώντας με «φιλόσοφε».

Θα ήταν παράλειψη μεγάλη να μην αναφέρω τον μακαριστό δάσκαλο, τον Ι. Λύκο, ο οποίος κόπιασε να μάθουν οι νέοι γράμματα. 180 παιδιά μόνος του σε 6 τάξεις και σήμερα καμαρώνουμε επιστήμονες από τα χέρια του. Στα δικά μου μαθητικά χρόνια πρώτη φορά, το σχολείο άρχισε να ενισχύεται με περισσότερους δασκάλους.

Τέλος θ' αναφερθώ και στην διάνοιξη του δρόμου. Οι γονείς μας έσκαψαν εκείνα τα δύσκολα χώματα που λέγονταν λεκάνια από το Σιάλωμα ως Προφήτη Ηλία. Άλλοι έσκαβαν, άλλοι φτιάριζαν και οι μαστόροι έκαναν τα τεχνικά με 11 δρχ. μεροκάματο. Οι τεχνίτες παίρναν κάτι παραπάνω, και όταν μετά από πολύ καιρό μάθαμε ότι μπουλντόζα σκάβει στο δρόμο στου Αλέτρα και ανεβαίνει προς τα πάνω, ήταν τόση η περιέργειά μας που τρέξαμε να δούμε τι είναι αυτό που μονγκρίζει έτσι.

Θα ήταν μεγάλη παράλειψη να μην αναφερθώ και σε κάποια έθιμα που χάθηκαν. Στην εποχή μου, οι άνθρωποι όργωναν τη γη με το αλέτρι και με τα βόδια. Αλλά όταν

ερχόταν η ευλογημένη στιγμή της σοδειάς, τότε ο ένας βοηθούσε τον άλλο. Το σιτάρι ήθελε αλώνι και γερά χέρια να το χτυπούν με το δάρτι -δυο ξύλα δεμένα στην άκρη, το ένα το κρατούσαν και το άλλο έφερνε γύρω στον αέρα και χτυπούσε το σιτάρι για να φύγει από το στάχυ. Ο καρπός μετά λικνιζόταν στον αέρα για να φύγουν τα μπουχούδια κι εμείς τρέχαμε να κουβαλάμε νερό να τους ξεδιψάσουμε. Δεν υπήρχαν τότε μηχανές ούτε για όργωμα, ούτε για αλώνισμα.

Το μεγάλο όμως πανηγύρι γινόταν στα ξεφλουδίσματα γιατί το χωριό μας καλλιεργούσε πολύ καλαμπόκι. Έπρεπε λοιπόν να βγουν πρώτα τα φύλλα και μετά να στουμπιστεί η ρόκα. Μαζεύονταν λοιπόν οι φίλοι το βράδυ και με ένα σουβλί σκίζαν τη φλούδα και έβγαζαν τα φύλλα. Εκεί τραγουδούσαν και λέγαν διάφορα αστεία (πειράγματα) και η νοικοκυρά έφτιαχνε τις παραδοσιακές τηγανίτες και έρρεε και άφθονο τσίπουρο. Φυσικά κανείς δεν αμειβόταν. Ο ένας βοηθούσε τον άλλον.

Τώρα, όσον αφορά στα θρησκευτικά έθιμα της εποχής μου, αυτά θέλουν πολλές σελίδες. Γράφω μόνο, επειδή ήμουν παπαδάκι, ότι αν στην εκκλησία κατά τη βάπτιση δεν ερχόταν η μητέρα, της έλεγαν το όνομα στο σπίτι.

Βέβαια δεν αναφέρομαι στη μεγάλη «περιπέτεια» του γάμου που άρχιζε την Τετάρτη με τα προζύμια, συνεχιζόταν την Παρασκευή με την κουλούρα που έφερναν στη νύφη και τελείωνε την Τρίτη το πρωί με τα λεγόμενα "πιστρόφια" της νύφης. Παραστάθηκα σε γάμους στα σπίτια και εκεί είδα και λίρες χρυσές πάνω στο ιερό Ευαγγέλιο.



Θανάσης Μακρής, πορτραίτο, 1990

Χρήστος Μ. Καραλής

Κουτελιδαίοι - οι καπεταναίοι των Τζουμέρκων

Συμπληρωματικά στο άρθρο για τους Κουτελιδαίους παρατίθενται στη συνέχεια μερικά πρόσθετα στοιχεία, τα οποία βρήκα μετά τη δημοσίευση του άρθρου μου για τους καπετάνιους. Χάριν της πληρέστερης ενημέρωσης των αναγνωστών του περιοδικού τα δημοσιεύουμε στη συνέχεια.

ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ δύο ήταν τα αρματολίκια που αναγνώρισε η τουρκική εξουσία: του Ραδοβυζίου και των Τζουμέρκων. Έδρα των τελευταίων ήταν η Χώσεψη και το Βουργαρέλι. Αρματολός των Τζουμέρκων κατά το 1750 παρουσιάζεται ο Δημήτριος Κουτελίδας ή Χωσεψίτης. Την ίδια εποχή αρματολός των Αγρόφων ήταν ο Γερο Γιάννης Μπουκουβάλας, ο οποίος βοήθησε το ληστή Γιώργο Καλαντζή να εκδιώξει το Δημήτριο Κουτελίδα ή Χωσεψίτη, να καταλάβει τα Τζουμέρκα και να αναγνωρισθεί από τους Τούρκους αυτός ως αρματολός τους. Η οικογένεια των Κουτελιδαίων αφού εκδιώχθηκε από το λήσταρχο Καλαντζή, παρέμεινε για πολλά χρόνια στη Σκουληκαριά και το Βάλτο.

Όταν ο Καλαντζής, καρπούμενος τα Τζουμέρκα, ισχυροποιήθηκε, προχώρησε και κατέλαβε την περιφέρεια του Ραδοβυζίου και απομάκρυνε από εκεί τους διάφορους οπλαρχηγούς του. Τις δύο αυτές περιφέρειες (Τζουμέρκων και Ραδοβυζίου) διατήρησε ο Καλαντζής μέχρι το 1770.

Τον Καλαντζή διαδέχθηκε στα δύο αρματολίκια ο Γέρο Καστανάς και μετά το θάνατό του, σε σύντομο χρονικό διάστημα, τον διαδέχθηκε στο αρματολίκι Τζουμέρκων ο γιος του Γεώργιος και στο αρματολίκι Ραδοβυζίου ο άλλος γιος του Αθανάσιος. Κατά το 1796 ο Γεώργιος Καστανάς, ασθενήσας από οξύτατη ποδαλγία, εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Πρέβεζα, παραχωρήσας την οπλαρχηγία των Τζουμέρκων στο γαμπρό του, από αδελφή, Ασπροποταμίτη Κωνσταντίνο Πουλή.

Επειδή, κατά το 1804, ο Κων/νος Πουλής διευκόλυνε την ομάδα του Κίτσου Μπότσαρη μετά το χαλασμό της Μονής του Σέλτσου, ο Αλή Πασάς τον καθήρεσε από αρματολό και τότε ο Πουλής κατέφυγε στη Θεσσαλονίκη και κατόρθωσε να προσληφθεί στην υπηρεσία του Βελή Πασά, γιου του Αλή.

Τότε το μεγαλύτερο τμήμα του Ραδοβυζίου παραχωρήθηκε στο Γώγο Μπακόλα, μικρό δε τμήμα του στον Αθανάσιο Γ. Καστανά, που όπως είδαμε ήταν προκάτοχος

του. Το αρματολίκι των Τζουμέρκων παραχωρήθηκε κατά την ίδια εποχή στο Νικόλαο Κουτελίδα, γιο του Δημητρίου Κουτελίδα-Χωσεψίτη, παλαιού οπλαρχηγού του.

Γνωστά παιδιά του Νικολάου Κουτελίδα ήταν οι δύο οπλαρχηγοί της Επανάστασης του 1821, Μήτρος και Γιαννάκης και δύο θυγατέρες. Η μία παντρεύτηκε το Δημήτριο Κυρτσά, κατόπιν ιερέα, από τα Θεοδώριανα και η άλλη τον Γιακουβάκη Στουρνάρη, ξάδελφο του αρματολού Ασπροποτάμου Νικολάου Στουρνάρη.



Το 1812, μετά το θάνατο του αρματολού Νικολάου Κουτελίδα, τον διαδέχθηκε στο αρματολίκι των Τζουμέρκων ο πρωτότοκος γιος του Μήτρος. Αυτός είχε ως σύζυγο αδελφή του Γώγου Μπακόλα. Άλλη αδελφή του Γώγου Μπακόλα είχε παντρευτεί το Στέργιο Νικ. Στουρνάρη. Με το κύκλωμα αυτό των γάμων η οικογένεια των Κουτελιδαίων απέκτησε ισχυρούς συγγενείς τόσο στο Ραδοβύζι όσο και στον Ασπροπόταμο, που ήταν το αρματολίκι των Στουρναραίων. Έτσι κατά τους χρόνους της Επανάστασης παρουσιάζεται ισχυρός και σημαίνων παράγοντας του Αγώνα.

Κατά το 1818 οι αδελφοί Κουτελιδαίοι ήταν από τους πρώτους που μυήθηκαν στο μυστικό της Φιλικής Εταιρείας, όταν αυτό έφτασε στον οικονόμο της Μητρόπολης Άρτας, ιερέα Μόστρα, όπως και οι Γιάννης Μακρουγιάννης, Γώγος Μπακόλας, Γιώργος Τσαρακλής καθώς και άλλοι τοπάρχες των Τζουμέρκων (Δήμος Λύτρας από τα Πράμαντα, ο Αναγνώστης Κομπορίζος από τα Θεοδώριανα, ο Αναγνώστου από το Βουργαρέλι, οι Σπαήδες από το Τετράκωμο).

Διορθώσεις

1. Στη σελίδα 6 το έτος γέννησης του καπετάν Γιαννάκη Κουτελίδα είναι το 1874 και όχι 1784.
2. Στη σελίδα 20 του τεύχους 13, παραλείφθηκε το όνομα Δημήτρης (Δημητροάκης) Κουτελίδας, πρωτότοκο παιδί του καπετάν Νικολάκη.

Τον ήρωα της μάχης του Σταυρού των Τζουμέρκων (4 Αυγούστου 1821) Γώγο Μπακόλα, η λαϊκή μας μούσα τον ύμνησε και με το παρακάτω τραγούδι, στο οποίο μνημονεύεται επίσης ο Μήτρος Κουτελίδας.

*– Ποιος είν' αυτός που πολεμάει και βροντερά χουγκιάζει;
Γώγος Μπακόλας πολεμάει με χίλιους πεντακόσιους*
λεβέντες Ροδοβιζιανοί, Πετρίτες του Τζουμέρκου
παστρέψτε τα ντουφέκια σας, τροχίστε τα σπαθιά σας,
τι πλάκωσ' η αρβανιτιά για να μας ξολοθρέψουν,
να πάρουν τις γυναίκες σας, τις νύφες, τα κορίτσια,
και σεις σκλάβοι μη γίνεστε στους παλιαρβανίτες
μόν' τρέξτε για να πιάσουμε εκείνη τη ραχούκα
φτιάξτε ταμπούρια δυνατά, πιάστε τα μετερίζια.
Γιατί έρχεται η Αρβανιτιά του Πλιάσα του Πρεμέτη.
Τρειςώρες επολέμησαν σαν άξια παλικάρια,
φουσέκι στις μπαλάσκες τους δεν έμεινε κανένα,
και τότε ο Γώγος φώναξε από το μετερίζι:*

*– Πού είστε παιδιά του Τζουμερκιού, παιδιά απ' το Ραδοβίζι,
παιδιά του Βάλτου και παιδιά του Μήτρου Κουτελίδα,
βάλτε τους Τούρκους ομπροστά, χτυπάτε, πολεμάτε,
για να γλυτώσουν τη σκλαβιά τόσα γυναικοπαίδια.*

* σε άλλη παραλλαγή «μ' επτά χιλιάδες Τούρκους».

Χρήστος Ν. Λαμπράκης

Τα τραγούδια των Τσουμέρκων

Ο Χρήστος Ν. Λαμπράκης γεννήθηκε στις Σκιαδάδες της Άρτας. Σπούδασε κλασική φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετεκπαιδεύθηκε ως υπότροφος του κράτους στη Γενεύη. Δημοσιεύουμε σε συνέχειες στο περιοδικό μας αποσπάσματα της μελέτης του για τα τραγούδια των Τζουμέρκων.

14. (B)

Μας ήρθ' η άνοιξη πικρή, το καλοκαίρι μαύρο,
 μας ήρθε κι ο χινόπωρος πικρός φαρμακωμένος
 μας ήρθε Φράγκος βασιλιάς, μας ήρθε Μπαβαρέζος.
 Δώδεκα Φράγκους έστειλε στο Θοδωράκη Γρίβα,
 5 «Γρίβα σε θέλει ο βασιλιάς κι ο πρέσβης της Ελλάδος.
 – Το τι με θέλει ο βασιλιάς κι αυτός ο Μπαβαρέζος;
 κι αννέ με θέλει για καλό να πάω με την τάξη,
 κι αννέ με θέλει για κακό να ζώσω το σπαθί μου,
 – Για σου χαρά σου βασιλιά...

Σημ. [Παραλλαγή: Νεολλ. ανάλ. Α' 76,10. - Σ.τ.Δ.]

15. (B)

Στους χίλιους οχτακόσιους και στους πενήντα τρεις
 η Λάκκα κ' η Ελλάδα κάνουν πανάσταση.
 Όλοι να συνταχθήτε μεγάλοι και μικροί,
 στ' Ανινό να βρεθήτε ντουφέκι και σπαθί
 5 Όλοι οι καπετάνοι και όλοι οι αρχηγοί
 στο βασιλιά να πάμε για να μας ευχηθεί.
 «Αφέντη βασιλιά μας για δος μας την ευχή,
 γιατί ο θεός το ξέρει το πού θα μας ιδής».
 Ευθύς ο βασιλέας ορθός εστάθηκ',

- 10 στη μέση απ' το παλάτι και τους ευχήθηκε:
 «Ώρα καλή, παιδιά μου, και σύρτε στο καλό,
 κι εγώ σας νταϊντάω όσο κι αν ημπορώ».
 Γυρίζει ο γέρο Γρίβας δυο λόγια να του ειπεί
 και στρίφτει το μουστάκι το πάγει ως το αυτί.
- 15 «Αφέντη βασιλέα δυο λόγια θα σου πω,
 σε πέντε δέκα μέρες στα Γιάννινα θα μπω,
 κι αυτά τα δέκα κάστρα οπού είναι στην Τουρκιά
 σε πέντε δέκα μέρες σου στέλνω τα κλειδιά,
 Λάρσα και Μοναστήρι κι όλη η Αρβανιτιά,
- 20 είκοσι δύο χιλιάδες που βγαίνουν στα σπαθιά».

ΣΗΜ. Στ. 2 *Λάκκα* χωρίον του Σουλίου. Στ. 4. *Ανίνο* μικρόν χωρίον μεταξύ Άρτης και καρβασαρά επί των προ της προσαρτήσεως της Ηπείρου συνόρων της Ελλάδος και της Τουρκίας. Στ. 12 *νταϊντάω* = συντρέχω.

16. (B)
 Του Γρίβα

- Παιδί ήμουνα και γέρασα κι ασπρίσαν τα μαλλιά μου
 κι όσους πολέμους έκαμα με Τούρκους με Ρωμαίους,
 ποτέ μου δε ντροπιάστηκα κι εγώ και τ' άρματά μου
 Και μια βραδυά στο Κουτσουλιό, 'ς ενός παπά το σπίτι
- 5 άλλος παπάς μας πρόδωσε στα Γιάννινα στους Τούρκους.
 Ίσια με τα μεσάνυχτα στις τέσσερις η ώρα
 κλείσαν το Γρίβα, κλείσανε οι δεκαοχτώ χιλιάδες.
 Πέφτουν τα τόπια σα βροχή, γιολέδες σα χαλάζι,
 κι αυτά τα λιανοτούφεκα σα σιγαλή βροχούλα.
- 10 Συχνολαλούνε τα πουλιά της άνοιξης τ' αηδόνια,
 συχνολαλούσαν κ' έλεγαν, συχνολαλούν και λέγουν.
 «Βάστα, Γριβά μ', τον πόλεμο, βάστα και το ντουφέκι,
 – Τι να βαστάξω ο χλιβερός, τι να βαστάξω ο μαύρος,
 μηνά είναι ενάς, μηνά είναι δυο, μηνά είναι τρεις και πέντε;
- 15 είναι χιλιάδες δώδεκα, χιλιάδες δεκαπέντε».

ΣΗΜ. Στ. 8 *γιολέδες* = βόμβαι - [Παραλλαγαί: *Χασιώτ.* 124,55 (= *Οικονομίδου Τραγούδια του Ολύμπου* 30,34). Πρβ. *Αρβαντιν.* 24,28. - Σ.τ.Δ.]

17. (B)
27 Μαρτίου 1854

- Τι ειν το κακό (Γρίβα μ') που γίνεται και ταραχή μεγάλη
στο Μέτσοβο στον πλάτανο και στες κρουβουσούλες;
Κλείσαν το Γρίβα, κλείσανε πεντέξι οχτώ χιλιάδες,
εκεί ήταν κι ο Αλή πασιάς κι ο γιος του κυρ Δημήτρη.
5 Κι ο Κοκκαλάκης φώναξε κι ο Κοκκαλάκης λέει.
«Πού στε παιδιά του Κόκκαλη, παιδιά του γέρο Γρίβα,
για βγάλτε τα λαμπρά σπαθιά και τάμορφα ντουφέκια,
πάρτε τους Τούρκους εμπροστά, μπροστά σαν τα γελάδια».
Στρώνουν τους Τούρκους εμπροστά, μπροστά σαν τα γελάδια
10 και πάησαν και τους κλείσανε στα Γιάννινα στην πόλη.

ΣΗΜ. [Ποβλ. *Χασιώτ.* 124,56 = *Οικονομίδ.* 31,35. *Αραβαντιν.* 24,29. – Σ.τ.Δ.]

18. (B)
Του Ζιάκα

Εσείς βουνά του Γρεβενού και πεύκα του Μετσόβου,
λίγο να χαμπηλώσετε, λίγο να βαιστήτε,
για να φανούν τα Γρεβενά κι αυτό το Μέγα Σπήλαιο,
πώς πολεμάν ζάρκα παιδιά, ζάρκα και στο γελέκι,
δίχως νερό δίχως ψωμί δίχως κάνα μεντάτι,
τρεις μέρες κάνουν πόλεμο, τρεις μέρες και τρεις νύχτες.

ΣΗΜ. Γύρισμα: Ζιάκα μ' - Στ. 4 ζάρκα = γυμνά. [Παραλλαγαί: *Χασιώτ.* 127,59. (= *Οικονομίδου* 28,31). *Αραβαντιν.* 23,27. *Λελέκου* *Επιδόρπιον* σ. 66-7 *Τσικνοπούλου* *Ανθοδέσμη* 13,5. *Παπαζαφειροπούλου* *Περισυναγωγή* 133,107. *Παχτίκου* 209. – Σ.τ.Δ.]

Λίτσα Λαμπράκη-Νάση

Ο Δημήτρης Παπάς (συνέχεια)

Αγαπητοί μου συγχωριανοί της Συντακτικής Επιτροπής του «Χάος και Όψη».

Όταν στο 4ο τεύχος του περιοδικού σας δημοσιεύσατε ένα γραφτό μου για τον Δημήτρη Παπά, έλαβα κάποια τηλεφωνήματα από χωριανούς, που το βρήκαν λειψό. Ο Κώστα - Λύκος, π.χ., γνωστός χωριανός μας εστιάτορας, μου τηλεφώνησε από την Άρτα ότι δεν έγραφα πως ο Δημ. Παπάς ήταν χειρουργός. Φυσικά γέλασα και του απάντησα ότι αυτά είναι υπερβολές. - Θα σου γράψω περιπτώσεις, μου απαντάει.

Έτσι παρακινήθηκα κι αποφάσισα να γράψω συνέχεια για τις ιδέες του Δημ. Παπά και για άλλα θέματα, δηλ. εκτός της εργατικότητας που εκτιμούσε πάνω απ' όλα και για την οποία έγραφα στο 4ο τεύχος του περιοδικού σας.

Με αγάπη κι εκτίμηση

Λίτσα Λαμπράκη - Νάση

Ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΣ ΑΓΑΠΟΥΣΕ ΠΟΛΥ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ, αλλά και τη μόρφωση. Διατηρούσε στο δωμάτιό του βιβλιοθήκη με αρκετά βιβλία: Δίπλα στ' αγροτικά περιοδικά και τις εφημερίδες, είχε -όσο θυμάμαι- μια Ανατομική καθηγητού του Πανεπιστημίου κι άλλα ιατρικά, μεταφράσεις αρχαίων κειμένων, της Ιλιάδας και της Οδύσσειας.

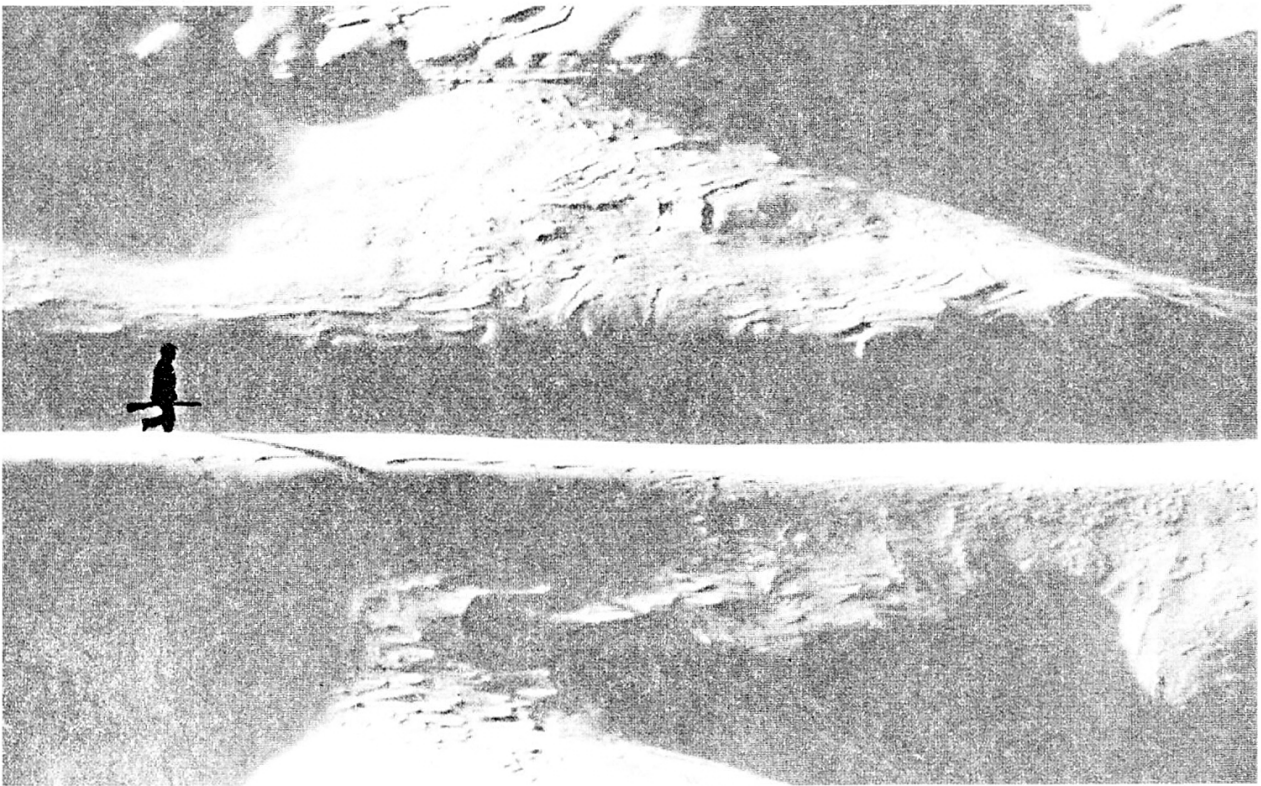
Σ' αυτά πρωτοδιάβασα τον Όμηρο, σε όχι καλή μετάφραση, αυτή των εφημερίδων. Επίσης τα ποιήματα του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη και του Κρουστάλλη. Στεκόταν όρθιος και χαμογελαστός κι άκουγε με ευχαρίστηση τις απαγγελίες μας: "τον βράχο και το κύμα" του πρώτου, "το ηλιοβασίλεμα" του δεύτερου. Ούτε τα θεατρικά νεοελληνικά έργα έλειπαν. "Ο Φιάκας" του Μισιρλή π.χ. Εκεί πρωτοδιάβασα "Τη Βαβυλωνία" του Βυζάντιου κι άλλα.

Η πίστη του σε ορισμένες αξίες της ζωής ήταν πολύ δυνατή. Στο τέλος του 1937, έλαβα ένα γράμμα του παππού μου όπου μετά τα συγχαρητήριά του για την επιτυχία μου στο πανεπιστήμιο, μου έγραφε ότι το πιο πολύτιμο πράγμα για μένα ήταν τώρα ο χρόνος. Για την καλή χρήση του χρόνου μου έστελνε 1800 δραχ. για ν' αγοράσω ένα καλό ρολόι. Με τη συμβουλή να μην το αγοράσω μόνη μου, γιατί μπορεί να με γελούσε

ο έμπορας, αλλά με τη βοήθεια κάποιου σοβαρού χωριανού, συμπληρώνοντας: Ούτε πολύ να κοιμάσαι, ούτε πολύ να διασκεδάζεις, αλλά πολύ, πάρα πολύ να μελετάς τα μαθήματα της επιστήμης σου.

Το καλοκαίρι του 1938, καθώς είχα περάσει όλα τα μαθήματά μου, τον Ιούνιο τον πέρασα στην Χόσεψη παρέα του. Και τι δε με ρωτούσε... Τους αρχαίους Έλληνες τους θαύμαζε για τη δημοκρατία τους. Τους Βυζαντινούς για τους αγώνες τους προς όλους τους επιδρομείς. Για τους Τούρκους ήξερε πολλά, πολύ περισσότερα από μένα. Τα άρθρα των εφημερίδων του μάθαιναν πολλά. Όταν οι απαντήσεις μου συμφωνούσαν με τις γνώμες ή τις γνώσεις του, γελούσε ευχαριστημένος και χαιρόταν που σπούδαζα.

Ο Δημ. Παπάς εκτιμούσε πολύ τους μορφωμένους και συχνά φιλοξενούσε στο σπίτι του βουλευτές, δασκάλους, δικαστικούς και άλλους, κάνοντας μακρές συζητήσεις μαζί τους την ώρα του φαγητού κι ύστερα.



φωτογραφία: Κώστας Μπαλάφας, 1954

Πολλοί συγγενείς και χωριανοί τον συμβουλευόνταν για διάφορα προβλήματά τους: Ν' αγοράσω αυτό το χωράφι; είναι καλή η τιμή του; Να πουλήσω αυτά τ' αρνιά; Είναι καλή η τιμή που μου δίνουν; Μου ζητάνε την κόρη μου για νύφη, είναι καλή αυτή η οικογένεια; Ποια κοπέλα να ζητήσω για γυναίκα στο γιο μου; Να πάω να εργαστώ στον κάμπο, στα πορτοκάλια; κ.λπ.

Αναφέρω μια περίπτωση. Ο Κώστας ο Μπαλάφας, ο γνωστός φωτογράφος, μου

έλεγε κάποτε: "Όταν σκέφτηκε να φύγει απ' τη Χόσεψη, πήγε στον Δημήτρη Παπά να τον ρωτήσει αν θα μπορούσε να γίνει φωτογράφος κατεβαίνοντας στις πόλεις. Κι εκείνος τον ρωτούσε επίμονα εάν το θέλει πολύ. «Εάν θέλεις πολύ να γίνεις φωτογράφος δεν έχει σημασία που δεν έχεις τώρα λεφτά. Στις πόλεις και λεφτά θα βρεις και φωτογραφική μηχανή θα πάρεις και άξιος φωτογράφος θα γίνεις». Κι έγινε. Τις συμβουλές προς την οικογένεια τις έδινε στο μεσημεριανό φαγητό: «Να μασάτε καλά ό,τι τρώτε. Να τρώτε όλο το φαγητό του πιάτου σας. Να τρώτε το φαγητό που μαγειρεύει η μητέρα σας. Ν' ακούτε τους μεγαλύτερους, να πηγαίνετε πρόθυμα όπου σας στέλνουν». Κι αναφέρω εδώ ότι με έστειλε μεσάνυχτα, κάποιες φεγγαρόλουστες βραδιές, κι έφερα ένα βαρελάκι κρύο νερό από το "ζεστό νερό" πάνω στο μύλο του χωριού. Πώς να ξεχάσω τα σκυλιά του Λεωνίδα Θεοδωρή που με κατατρόμαζαν κάθε φορά, ή το φόβο μου ολομόναχη μέσα στα πλατάνια που μου θύμιζαν τα παραμύθια.

Ο Δημ. Παπάς στο χωριό αλλά και στα γύρω χωριά είχε φήμη πρακτικού γιατρού. Θυμάμαι ότι πολλοί ζητούσαν τη συμβουλή του για κάποιο θέμα υγείας. Πολλά στραμπουλήγματα στα πόδια ή στα χέρια τα έβαζε στη θέση τους. Σε άλλους, κυρίως αδύνατους, έδινε διάφορα μαντζούνια (δυναμωτικά) και σύστηνε καλή τροφή κι αυγά πολλά στα παιδιά. Κάπου θα διάβασε ότι τα αυγά κάνουν καλό στα μάτια των παιδιών -αυτό το λέω εγώ τώρα- αλλά και το μουρουνέλαιο, το γιατρικό της εποχής.

Ο Κωστα-Λύκος (Χωσεψίτης) γνωστός εστιάτορας στην Άρτα, όταν διάβασε όσα έγραφα για την εργατικότητα του Δημ. Παπά, μου τηλεφώνησε πως ο Δημ. Παπάς ήταν και χειρουργός. Υπερβολές, του απάντησα. Μου διηγήθηκε τότε ότι ο γιος του Γιώργου Λύκου (γείτονάς μας), έπαιζε με τενεκέδες κι έκοψε το πάνω χείλος του. Πήγε στο Δημ. Παπά όπου τον καθάρισε με ιώδιο και τον έραψε. Έγινε καλά.

Τελειώνω με τη δική μου περίπτωση: Το καλοκαίρι του 1927, αν θυμάμαι καλά, ανεβήκαμε στον Φτελιά (θέση κοντά στα ριζά του βουνού) για να έχουμε κρύο και καθαρό νερό. Το πρώτο καλοκαίρι καθήσαμε κάτω από ένα δέντρο και βάλαμε γύρω μας μπαντανιές πάνω στα κλαδιά. Ένα πρωινό η μετέρα με τον πατέρα κατέβηκαν στη βρύση, εκείνη για να πλύνει κι εκείνος για να την βοηθήσει να φέρει ξύλα κ.λπ. Εμένα μ' άφησαν επάνω, εκεί που μέναμε, να φυλάω τον απλωμένο τραχανά μην τον φάει ο Πατούνης, ο σκύλος του μπάριμπα-Χρήστου (αδερφού του Δημ. Παπά).

Κάποια στιγμή βλέπω τον Πατούνη να τρώει, του σφεντονίζω αμέσως μια πέτρα. Γυρίζει και μου μπήγει τα δυο του τα δόντια στο στέρνο μου. Με γύριζε δεξιά, αριστερά, αλλά τα δόντια του δεν μπορούσε να τα βγάλει. Οι δυνατές κραυγές μου, έφεραν τον πατέρα μου επάνω για να με απαλλάξει απ' αυτόν τον απρόσμενο εναγ-γαλισμό του Πατούνη.

Πρώτη ενέργεια να έρθει ο παππούς. Ένα γειτονόπουλο τον έφερε το γρηγορότερο. Κατέφτασε με το ιώδιο, το οινόπνευμα και τις γάζες του.

Στο μεταξύ ο πατέρας ετοιμαζόταν να με ανεβάσει στα Γιάννενα. «Όχι Παναγιώτη, είπε ο παππούς, ο Πατούνης δεν είναι άρρωστος. Έτρωγε, η Βαγγελίτσα τον

χτύπησε κι εκείνος την δάγκωσε. Να αφήσετε τη βρύση να τρέξει πάνω στο τραύμα ώσπου να σταματήσει η αιμορραγία».

Αυτά μας είπε κι έφυγε αμέσως για το χωριό, λες και πετάχτηκε στη γειτονιά, παρά τα 70 χρόνια του.

Η αιμορραγία κάποτε σταμάτησε. Εγώ πονούσα κάμποσες μέρες, γυρίζοντας δεμένη με τις γάζες.

Όταν αργότερα ρώτησα τους γιατρούς αν ο παππούς μου ενήργησε σωστά, μου απάντησαν: " Την αιμορραγία την θεράπευσε σωστά αλλά κινδύνεψες να πάθεις πνευμονία από το πολύ κρύο νερό που έριξε πάνω σου". Δεν έπαθα όμως τίποτα. Μόνο εκεί που τα άλλα κορίτσια έβλεπαν κρεμασμένα τα σταυρουδάκια τους, εγώ μια ζωή ολόκληρη βλέπω τη δαγκωματιά του Πατούνη.



φωτογραφία: Κώστας Μπαλάφας, 1945

Γιώργος Κατσάνος

Ήθη και έθιμα του τόπου μας

ΕΙΣΑΙ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΣ; ΕΝΑ ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΟΥ ΑΚΟΥΓΕΤΑΙ ΣΥΧΝΑ. Κατά βάση όλοι είμαστε προληπτικοί. Άλλοι το ομολογούν κι άλλοι όχι. Μόνο το 30% το παραδέχεται. Είναι προληπτικοί κυρίως οι αδύναμοι, οι εύπιστοι, οι αφελείς και οι αμαθείς. Υπάρχουν και κάποιοι άλλοι που εκμεταλλεύονται αυτές τις αδυναμίες των ανθρώπων και κερδοσκοπούν: είναι οι μάντεις και οι μάγοι.

Προλήψεις: Άλογες ιδέες για το καλό τέλος ή όχι ορισμένων γεγονότων ή πράξεων! Δοξασίες κατά παρέκκλιση του θρησκευτικού συναισθήματος! Οι εκ των προτέρων αντιλήψεις που εμφυτεύονται στο νου του ανθρώπου (άποψη Στωικών!) Γνώμες που δεν στηρίζονται στη λογική αλλά σε αυθαίρετα αίτια ή συμπτώσεις.

Πηγή των προλήψεων είναι κυρίως η μαντεία και η μαγεία. Από τα πανάρχαια χρόνια ο άνθρωπος προσπαθούσε να μαντέψει το μέλλον και να απομακρύνει το κακό. Έτσι έγινε ο προληπτικός, ο δεισιδαίμονας.

Δεισιδαιμονία: Ο φόβος του δαίμονα! Ο υπερβολικός κι αβασάνιστος φόβος των θείων σημείων! Ο άλογος και ανόητος φόβος σε μυστηριώδεις υπερφυσικές δυνάμεις, σε ανύπαρκτα πονηρά πνεύματα. Πίστη σε φαινόμενα που δεν έχουν ακόμη εξηγηθεί από τους φυσικούς νόμους! Θεοσέβεια! Ευλάβεια! Τέτοιες έννοιες πήρε κατά καιρούς ο όρος "δεισιδαιμονία". Αρχικά σήμαινε τη θεοσέβεια, την ευλάβεια. Είχε δηλαδή καλή έννοια. Όμως από τον 4ο αιώνα μ.Χ. άλλαξε σιγά σιγά η έννοια, για να πάρει την εντελώς αντίθετη σημασία. Έτσι οι έννοιες προληπτικοί και δεισιδαίμονες, προλήψεις και δεισιδαιμονίες, ταυτίστηκαν λαογραφικά.

Ο Σουίδας - βυζαντινός λεξικογράφος- θεωρούσε τη δεισιδαιμονία ως τον ανώτατο βαθμό ευσέβειας. Ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς, χρησιμοποιούσε το ρήμα δεισιδαιμονώ = λατρεύω. Ο Απόστολος Παύλος προσφωνούσε τους Αθηναίους "δεισιδαιμονεστάτους" (= θεοσεβέστατοι). Ο Βολταίρος δίνει τη θειστική βάση, λέγοντας "Παν ό,τι ευρίσκεται πέραν της λατρείας ενός ανώτατου όντος και πέραν της υποταγής της καρδιάς εις τους αιώνιους αυτού νόμους, είναι δεισιδαιμονία". Αργότερα άλλαξε η σημασία του όρου, ο Πλούταρχος -σπουδαίος αρχαίος Έλληνας συγγραφέας- πιστεύει ότι η δεισιδαιμονία εκφράζει τον παράλογο φόβο προς το Θεό, φόβο που δεν έχει σχέση με την ευσέβεια. Οι Εβδομήκοντα -μεταφραστές της Π.Δ- χρησιμοποιούσαν συχνά τις λέξεις δαίμονες, δαιμόνια, δαιμόνιοι. Η Παπική εκκλησία θεωρεί τη δεισιδαιμονία ως αμαρτία. Κατά την Χριστιανική Εκκλησία δαίμονες είναι τα

πονηρά πνεύματα, οι διάβολοι, οι σατανάδες, οι εμπνευστές της μαγείας, η προσωποποίηση των δυνάμεων του κακού, ο Βελζεβούλ.

Οι δεισιδαίμονες αντιλήψεις οφείλονται κυρίως στην προσπάθεια του ανθρώπου να εξηγήσει όλα τα φαινόμενα που έβλεπε γύρω του και να ρυθμίσει ανάλογα τις πράξεις του. Ασφαλώς δεν μπόρεσε να δώσει σ' όλα εξηγήσεις. Τα ανεξήγητα τα θεοποίησε. Για να γνωρίσει το μέλλον έπαιρνε συμβουλές από μάγους από χρησμούς από Πυθίες...Μερικές φορές κατέφευγε σε μαγικά βιβλία, σε γιατροσόφια, και σε σολωμονικές. Έτσι ο άνθρωπος φοβόταν πράγματα που δεν δικαιολογούσαν φόβο και είχε εμπιστοσύνη σε πράγματα ανάξια εμπιστοσύνης. Πίστευε σε μυστηριώδεις δυνάμεις που ενεργούσαν με μάγια, εξορκισμούς, χαϊμαλιά, μαντεία κ.λπ. Πολλά από αυτά είναι υπολείμματα από παλιές θρησκευτικές αντιλήψεις και λατρευτικά έθιμα.



φωτογραφία: Ανδρέας Σχοινάς, 1992

Η ελληνική Λαογραφία έχει να παρουσιάσει ατελείωτες προλήψεις. Ενδεικτικά αναφέρω τις επικρατέστερες:

- Αποφυγή σε ό,τι έχει σχέση με το 13 (θέση, μέρα...).
- Αποφυγή κάθε σπουδαίας δραστηριότητας την Τρίτη.
- Κόκκινη κλωστή στο χέρι την 1η Μαρτίου για γούρι.
- Το σπάσιμο του καθρέφτη προμηνύει κακό.
- Χτυπάνε ξύλο όταν μιλούν για κάποιο απευκταίο κακό.
- Σφάζουν κόκορα όταν ανοίγουν τα θεμέλια του σπιτιού.

- Βάζουν σκόρδο για φυλαχτό από τη βασκανία.
- Όποιον ματιάζει τον μουντζώνουν και με τα δέκα δάκτυλα.
- Για ν' αποκρούσουν τη βασκανία καίνε μπαρούτι.
- Το «παίξιμο» του δεξιού ματιού ή αυτιού είναι προμήνυμα καλού και του αριστερού προμήνυμα κακού.
- Το πέταλο είναι σύμβολο ευτυχίας.
- Φαγούρα στη μύτη φέρνει στεναχώρια.
- Οι παντρεμένοι δεν αφήνουν τη μπουκιά στο τραπέζι για να μη χωρίσουν.
- Αρραιά δόντια, ίσον πλούτη.
- Τα πρώτα δόντια που βγαίνουν τα πετάνε στα κεραμίδια για να γίνουν γερά τα καινούρια, λέγοντας: " Πάρε κουρούνα κόκκαλο και δος μου σιδερένιο να κριτσανάω κόκκαλο, να τρίβω παξιμάδι".
- Αν σε πιάσει λόξιγκας -κάποιοι σε κακολογούν!
- Αν σε τρώει η δεξιά παλάμη, θα πάρεις χρήματα. Δίνεις όταν σε τρώει η αριστερή.
- Σου χύθηκε ο καφές, θα πάρεις πολλά χρήματα.
- "Τετάρτη και Παρασκευή τα νύχια σου μην κόψεις και Κυριακή να μη λουστεις αν θέλεις να προκόψεις".
- Οι παντρεμένοι δεν ρίχνουν τ' αποχτενίδια στη φωτιά για να μη χηρέψουν.
- Στο χάσιμο του φεγγαριού (χασοφεγγιά) δεν φυτεύουν γιατί δεν πρόκειται να πιάσουν.
- Το Σάββατο δεν κόβουν υφάσματα γιατί γίνεται σάβανο.
- Ο Σαββατογεννημένος δεν βασκάνεται.
- Μετά την κηδεία πλένουν τα χέρια για να σβηστεί η λύπη ή και για την αποφυγή κακού στο σπίτι τους.
- Την ημέρα του θανάτου δεν σκουπίζουν το σπίτι για να μην σκουπίσει κι άλλον ο Χάρος.
- Δεν σκουπίζουν το σπίτι τη μέρα που φεύγει κάποιος για ταξίδι για να μην του συμβεί κακό.
- Σ' όποιον τον καταράστηκαν ρίχνουν στο σπίτι του αλάτι για να διαλυθούν οι κατάρες.
- Αν η πλάτη από το ψητό ή το καράβι από την κότα είναι καθαρά, τότε θα υπάρξει υγεία στην οικογένεια.
- Αν λαλήσει η κουκουβάγια στο σπίτι σου τη νύχτα, κάποιος θα πεθάνει.
- Αν λαλήσει ο κόκορας νωρίς το βράδυ, κάτι κακό θα 'ρθεί.
- Αν φανούν πολλά κοράκια στον ουρανό, κάποιο θανατικό θα συμβεί σε κοντινό σπίτι.
- Αν κότα κράξει σαν κόκορας, θα 'ρθει συμφορά.
- Το σύρλιασμα του σκύλου, είναι κακός οιωμός.

- Αν η γάτα γλείφεται, θα βρέξει.
- Το χύσιμο του αλατιού είναι γρουσουζιά.
- Αν δώσεις το σαπούνι στα χέρια του άλλου θα μαλώσεις.
- Αν αφήσεις το ψαλίδι ανοιχτό, είναι γρουσουζιά.
- Αν τα ξύλα στη φωτιά σφυρίζουν, κάποιοι κακολογούν το νοικοκύρη.
- Αν χτυπήσεις παιδί με τη σκούπα, δε μεγαλώνει.
- Αν συναντήσεις παπά, δέσε το μαντήλι σου κόμπο για γούρι.

Όσο η επιστήμη προχωρεί, τόσο παραμερίζονται οι προλήψεις και οι δεισιδαιμονίες. Όμως δε θα χαθούν εντελώς. Θα παραμένουν γιατί είναι βαθιά ριζωμένες μέσα στην ψυχή μας, γιατί ασκούν τεράστια επίδραση στη ζωή μας. Εισχωρούν και σ' αυτούς ακόμη που έχουν ανεβασμένο το πνευματικό τους επίπεδο. Να μερικά παραδείγματα:

Ο Βιργίλιος -Ρωμαίος επικός ποιητής- είχε πάντα μαζί του μια ψόφια πεταλούδα για φυλαχτό.

Ο Βίκτωρ Ουγκώ -Γάλλος ποιητής- αρνήθηκε να καθίσει σε κάθισμα με αριθμό 13.

Ο Ιούλιος Καίσαρας -Ρωμαίος πολιτικός και στρατηγός- έτρεμε όταν ανέβαινε σε άμαξα. Μάλιστα όταν ανέβαινε έλεγε 3 φορές κάποιους στίχους για να προλάβει τυχόν αναποδογύρισμα της άμαξας.

Με τις προλήψεις διαπιστώνεται το αδιάσπαστο και ενιαίο της ελληνικής φυλής. Όμως δεν πρέπει να μας παρασύρουν σε γελοίες πράξεις και να κρύβουν την αλήθεια. Η λογική και η επιστήμη μας βοηθούν και μας καθοδηγούν.

Ύστερα από τα παραπάνω, εξακολουθείτε να είστε προληπτικοί;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Σύγχρονη Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια ΠΡΩΙΑΣ.
2. Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ.

Βασίλειος Γ. Αγγέλης

Τριάντα χρόνια Σύλλογος!

ΠΡΙΝ ΤΡΙΑΝΤΑ ΠΕΡΙΠΟΥ ΧΡΟΝΙΑ, σε μια οικογενειακή γιορταστική εκδήλωση, μια ιδέα ενός άξιου οραματιστή χωριανού μας, οδήγησε στη σύσταση του συλλόγου μας – αδελφότητα ήταν τότε... άλλοι οι καιροί!

Δημιουργήθηκε, λειτούργησε τρεις δεκαετίες, ανδρώθηκε, μετεξελίχθηκε και σήμερα στέκεται απολογιστικά μπροστά μας για ν' απαριθμήσει το πολύπλευρο και ποικίλο έργο του.

Πολλά διοικητικά συμβούλια... τρεις ολόκληρες δεκαετίες πέρασαν. Πολλοί πρόεδροι, πολυάριθμα τα μέλη χωριανοί μας αλλά και φίλοι μας. Μας ενώνει η κοινή καταγωγή, οι παιδικές αναμνήσεις, οι χαρές και οι λύπες που πέρασαν, η σημερινή πεζή πραγματικότητα.

Όσπου να φθάσουμε στη σημερινή μορφή του, ο συλλόγός μας, πέρασε από διάφορα στάδια, όχι πάντα τα καλύτερα. Ταλανίστηκε από απειρία αλλά και από σκοπιμότητες, από αντεγκλήσεις αλλά και από δημιουργία.

Όλα δικαιολογούνται, οι καιροί στο πέρασμά τους άφησαν ανεξίτηλα τα σημάδια της προόδου αλλά και της μιζέριας του αιώνα μας, την απάθεια και τον ωχαδερφισμό για τα κοινά, μέχρι και τη στιγμιαία εμπάθεια.

Οι δυσκολίες ξεπεράστηκαν, γι' αυτό σήμερα μπορούμε να πούμε πως οδεύουμε το δρόμο της δημιουργίας.

Το τελευταίο διοικητικό συμβούλιο με τον πρόεδρό του, που αριθμεί στην προεδρία έξι χρόνια και τα μέλη του από δύο μέχρι επτά χρόνια, μπορούν να απέρχονται της διοίκησης έχοντας ήσυχη τη συνείδησή τους.

Όχι γιατί έλυσαν όλα τα προβλήματα. Αλλά γιατί έδωσαν λύσεις σε πολλά απ' αυτά. Δρομολόγησαν μια λειτουργία, που αν συνεχιστεί θα μπορούμε να είμαστε σίγουροι για το μέλλον του συλλόγου μας.

Σημεία στα οποία θα μπορούσαμε να σταθούμε και για τα οποία είμαστε υπερήφανοι για το λιθαράκι που βάλαμε είναι:

- Η αγορά των γραφείων του συλλόγου μας (στέγη). Είναι ίσως το πρωταρχικό γιατί από εκεί αρχίζει η ανάπτυξη. Απερίσπαστοι, χωρίς ενοίκια, μόνιμο στέκι και στόχος μας ένα πιο μεγάλο, τόσο μεγάλο που να μας χωράει όλους μας, να χωράει ένα ολόκληρο πανηγύρι.

- Το λαϊκό πανηγύρι που καθιερώθηκε για τον Πατροκοσμά κάθε Αύγουστο, στο

βουνό και στην πλατεία.

- Η τσιπουροβραδιά, που έγινε πλέον θεσμός και μας φέρνει κοντά, με τις τηγανίτες, το παραδοσιακό μας έθιμο και την παρέα μας.

- Το πολύπλευρο κοινωνικό του έργο και η κοινωνική βοήθεια σε δεινοπαθούντες συγχωριανούς μας.

- Το άνοιγμα της λέσχης κάθε βραδυ εδώ και μία εξαετία, με ευθύνη των μελών του Δ.Σ.

- Και τέλος, το περιοδικό μας «Χάος και Όψη», η έκδοση του οποίου θα κάνει φέτος τα τέταρτα γεννέθλιά της.

Είναι πολλά αυτά που έγιναν και πολύ περισσότερα εκείνα που περιμένουν να γίνουν.

Εμείς απερχόμαστε και καταθέτουμε σε σας την εμπειρία μας.

Ο λόγος ανήκει πλέον σε σας για να πάρετε τη σκυτάλη στα χέρια σας για να κάνετε ό,τι δεν έγινε καλά να γίνει καλύτερα.

Εμείς θα είμαστε στο πλευρό της νέας διοίκησης, κοντά της, στην πράξη για να προσφέρουμε την πείρα μας, τη θέλησή μας και όχι μόνο.

Με τις ευχές μας για το νέο έτος 1997, ευχόμαστε οι τρεις δεκαετίες του συλλόγου μας να γίνουν αιώνες.

Για το Διοικητικό Συμβούλιο

Βασίλειος Γ. Αγγέλης

Ταμίας του Συλλόγου



φωτογραφία: Σπύρος Μελετιζής

Επιστολές

Δήμος Γαλατσίου

Διαπαραταξιακή Επιτροπή για την αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας στους Σέρβους της Βοσνίας

Αγαπητέ κ. Πρόεδρε

Η Διαπαραταξιακή Επιτροπή του Δήμου Γαλατσίου επιθυμεί να σας εκφράσει τις ευχαριστίες της για την ευγενική προσφορά σας στην προσπάθειά της για αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας στους Σέρβους της Βοσνίας.

Με τη συμβολή σας βοηθήσατε να συγκεντρωθούν 45 τόνοι ανθρωπιστικής βοήθειας, η οποία παραδόθηκε στις 16 Ιανουαρίου 1996 από την Επιτροπή στην υπό το Δήμαρχο Επιτροπή των προσφύγων της πόλης του Σάνσκι - Μοστ στην πόλη Μπάνια Λούκα.

Ο πόλεμος τυπικά στη Βοσνία τελείωσε. Τα αποτελέσματά του όμως είναι ολέθρια. Πόλεις και χωριά κατεστραμμένα. Περιουσίες χαμένες, εργοστάσια διαλυμένα και οι χιλιάδες πρόσφυγες στοιβαγμένοι σε πρόχειρους καταυλισμούς κάτω από πραγματικά άθλιες και απερίγραπτες συνθήκες και με θερμοκρασίες υπό το μηδέν.

Τα μέλη της Επιτροπής που έζησαν από



κοντά το δράμα αυτό, εισηγήθηκαν στο Δημοτικό Συμβούλιο τη συνέχιση της προσπάθειας αποστολής ανθρωπιστικής βοήθειας, για να βοηθήσουμε όσο γίνεται στην επιβίωση των προσφύγων συνανθρώπων μας, για να χαρίσουμε ένα χαμόγελο στα ορφανά του πολέμου. Η τρίτη μας αποστολή πρόκειται να πραγματοποιηθεί μέσα στον Ιούνιο. Ελπίζουμε και πάλι στην ευαισθησία σας και στα φιλόθροπα αισθήματά σας.

Ο Δήμαρχος

Βασ. Παπαδιονυσίου

Χρήστο,

Θερά συγχαρητήρια για το πόνημα περί Κουτελιδαίων που δημοσιεύθηκε στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού.

Ήταν πράγματι ένα έργο τιάνιο που το έκανε δυσχερέστερο η έλλειψη ιστορικών στοιχείων. Για την έλλειψη αυτή ευθύνεται ακόμη και η δική μου γενιά. Δεν κρατήσαμε θύμηση από την Κολιο-Λύκαινα, τον Γιωργάκη Τσιούνη, τους απογόνους Κώτσιο και Νάκο Κοτελίδα και λοιπούς.

Ανέτρεξες και βρήκες τις πηγές. Άξιζε όμως τον κόπο γιατί, όπως πολύ σωστά μου είπε σε συνομιλία μας η αξιοσημείωτος κα Λαμπράκη-Νάση, οι Κουτελιδαίοι ήταν οι Καραϊσκάκηδες των Τζουμέρκων.

Και πάλι συγχαρητήρια.

Στέφανος Τόσκας

Με την ευκαιρία του αφιερώματος στους οπλαρχηγούς της Χόσεψης Κουτελιδαίους (τεύχος 13), ο Χρήστος Κοτελίδας προσέφερε στο περιοδικό το ποσό των 50.000 δρχ., στη μνήμη του πατέρα του Νικολάου.

γράμμα από ένα νηγιώτη

Αγαπητοί φίλοι

Στο προηγούμενο γράμμα μου, που πήρατε πριν τα Χριστούγεννα, δεν σας ευχήθηκα για το νέο έτος. Τώρα, έστω και "κατόπιν εορτής", ολόψυχα σας εύχομαι ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΛΑ, ΥΓΕΙΑ και ευτυχισμένο το 1997.

Και μη με ρωτήσετε: "Θάνατι άραγε το 1997 ένα καλό έτος;"

- Μα, βέβαια θάνατι, όσο εξαρτάται από εμάς, θάνατι.

Όσοι παρακολουθείτε τα γράμματά μου πιστεύω ότι θα τόχετε καταλάβει ότι δεν είμαι γκρινιάρης, γιατί πιστεύω ότι πολλά μπορούν να γίνουν από εμάς, τα περισσότερα. Πιστεύω ότι το καλύτερο είναι να μην αναθέτουμε να μας λύνουν τα προβλήματά μας άλλοι, και εμείς να μην ασχολούμαστε καθόλου. Έτσι καταντάμε να πηγαίνουμε τραβηχτοί ακόμα και να πούμε τη γνώμη μας (αν έχουμε γνώμη) ή να ψηφίσουμε για Κυβέρνηση, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, Κοινότητα, σωματείο, σύλλογο γονέων και κηδεμόνων, σύλλογο του χωριού μας κλπ.

Πιστεύω δηλαδή ότι όσο εργαζόμαστε χωρίς γκρινιες, ο καθένας στο πόστο του, αλλά και όλοι μαζί, για το καλό του χωριού, της γειτονιάς, της πόλης, αλλά και όσο ασχολούμαστε με τα κοινά τόσο και η κοινωνία μας γίνεται καλύτερη. Τόσο και τα παιδιά μας θα μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον που θα ξέρουν ότι ναι μεν η ζωή είναι δύσκολη, αλλά είναι και ωραία, και γίνεται ακόμη ωραιότερη επειδή είμαστε "κοινωνία" που λειτουργεί.

Να σας πω ένα παράδειγμα: Το σημερινό σας τεύχος είναι αφιερωμένο στο Σχολείο σας. Αυτό το θέμα πιστεύω ότι πρέπει να απασχολεί όλους τους χωριανούς, είτε έχουν παιδιά, είτε όχι, είτε πάνε στο σχολείο είτε έχουν μεγαλώσει... ΟΛΟΥΣ. Γιατί; Γιατί είναι από τα κεντρικά θέματα που δείχνουν αν λειτουργεί καλά ή όχι η τοπική κοινωνία, αν δηλαδή όλοι μαζί κάνουν ... χωριό!

Νομίζω ότι για τα θέματα της παιδείας αλλά και της κοινωνίας της ίδιας, στα θέματα των κοινωνικών προβλημάτων, δεν δίνουμε την κατάλληλη προσοχή, την κοινωνική μας προσοχή εννοώ. Και όλοι μας μπορούμε να φανταστούμε ότι υπάρχουν γονείς που πολλές φορές δεν ενδιαφέρονται καθόλου για το σχολείο των παιδιών τους, για τα μαθήματα, για τα βιβλία, για τη γνώση. Συχνά το μόνο που ενδιαφέρονται είναι να πληρώνουν για να έχουν το κεφάλι τους ήσυχο. Από εκεί και μετά, για το γείτονα θα ασχοληθούν;

Και όμως, για το γείτονα πρόκειται, γιατί ο κάθε γείτονας είναι ο ίδιος μας ο εαυτός.

Μη νομίσετε ότι μιλάω για φιλανθρωπία καλοί μου φίλοι. Ακόμη και η φιλανθρωπία, έτσι όπως λειτουργεί σήμερα, σημαίνει να πληρώνουμε για να έχουμε το κεφάλι

μας και τη συνείδησή μας ήσυχα και να μην ασχολούμαστε. Ίσως σας φανεί σκληρό αλλά είμαι από αυτούς που ποτέ δεν δίνουν χρήματα στα δεκάδες παιδάκια που περιμένουν στα φανάρια για να ζητιανέψουν, ή για να μας πουλήσουν κάτι. Και δεν δίνω τίποτε, όχι από μισανθρωπία ή από τσιγκουνιά αλλά γιατί χειροτερεύω το πρόβλημα. Σκεφτείτε αν τα παιδάκια αυτά γυρίσουν σπίτι με αρκετά χρήματα, δεν θα τα ξαναστείλουν οι γονείς τους ή οι κηδεμόνες τους την άλλη μέρα πάλι στο φανάρι; Δεν θα στείλουν και το μικρότερο παιδί; Υπάρχει περίπτωση ποτέ να πειστούν οι γονείς να στείλουν αυτά τα παιδιά στο σχολείο, αν σκεφτούν ότι είναι προτιμότερο το χρυσωρυχείο της επαιτείας από τη γνώση;

Αναφέρομαι όμως στις συλλογικές εκείνες πράξεις που όλοι μας μπορούμε να διοργανώσουμε, για συγκέντρωση ρούχων, χρημάτων, τροφίμων, με προορισμό τους συνανθρώπους μας που τα έχουν ανάγκη. Η καλύτερη ενέργεια είναι να εντοπίσουμε κάποιο γειτονικό σπίτι που φαίνεται ότι έχει ανάγκη, και σιωπηρά, διακριτικά, χωρίς να προσβάλουμε κανέναν και χωρίς να περιμένουμε ευχαριστώ, βοηθάμε. Πώς; Με μια τσάντα τρόφιμα από το σουπερμάρκετ, με το να κάνουμε "μάθημα" στο παιδί τους που δεν πάει καλά στο σχολείο και θέλει βοήθεια που δεν μπορεί να έχει, με ρούχα ή τρόφιμα που μπορούμε να μαζέψουμε από συγγενείς και φίλους και να τα δώσουμε.

Από εκεί και πέρα υπάρχουν πολλοί αξιόπιστοι και ειδικευμένοι φορείς που θα καλοδέχονταν αυτά που μας περισσεύουν για να τα διανείμουν σε αυτούς που έχουν ανάγκη. Το Καραβάνι Αλληλεγγύης για τα ορφανά παιδιά της Βοσνίας, οι Γιατροί του Κόσμου, οι Γιατροί χωρίς Σύνορα, τα Χωριά ΣΟΣ, τα ορφανά του ΠΙΚΠΑ, ο καταυλισμός των Κούρδων στον Άγιο Ανδρέα, ακόμη και η εκκλησία της ενορίας μας. Όποιος θέλει να ψάξει βρίσκει τον αξιόπιστο φορέα που απαιτείται για να φτάσουν τα πράγματα στον προορισμό τους.

Όλες αυτές οι μικρές και φαινομενικά ασήμαντες ενέργειες που μπορούμε με δική μας πρωτοβουλία να διοργανώσουμε, μπορεί να σας φαίνονται "σταγόνα στον ωκεανό". Όμως, θα εκπλαγείτε για το πόσες δεκάδες σακούλες μπορείτε να συγκεντρώσετε μέσα σε 15 μέρες αν εσείς και οι φίλοι σας αφιερώσετε 10 λεπτά ο καθένας για να τακτοποιήσετε την Ντουλάπα. Έτσι εκπλαγήκαμε και εμείς, μια μικρή παρέα φίλων που είπαμε να μαζέψουμε ρούχα (καλά ρούχα όχι κουρέλια) και τρόφιμα για τα τσιγγανάκια του καταυλισμού στα Άνω Λιόσια, που ο δάσκαλός τους μας είπε ότι βρίσκονται σε τραγική κατάσταση. Τρία αυτοκίνητα γεμίσαμε.

Και εκτός από τη βοήθεια που προσφέραμε, για μας τους ίδιους ήταν ένα ανεκτίμητο μάθημα. Για προσπαθήστε, μετά από μια τέτοια πρωτοβουλία, να απαντήσετε στα ερωτήματα: Πού βρέθηκαν τόσα πολλά αχρησιμοποίητα ρούχα στα σπίτια μας; Γιατί στη σημερινή κοινωνία της αφθονίας υπάρχουν άνθρωποι που ζουν σε τέτοιες συνθήκες; Τι άλλες ανάγκες έχουν σε σχολικά είδη, σε σχολικά και εξωσχολικά βιβλία; Έχουν πάει ποτέ κινηματογράφο;

Τα ερωτήματα αυτά είναι πάντα πολλά και γόνιμα. Και τέτοιες συζητήσεις είναι

από εκείνες που εξανθρωπίζουν. Αυτό όμως που δεν έχουμε συνειδητοποιήσει είναι ότι σήμερα ο καθένας μας μπορεί να βρεθεί σε άσχημη κατάσταση, σε κατάσταση εξαθλίωσης, ακόμη και σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού. Αν έρθει κανένας εξονυχιστικός έλεγχος από την εφορία και ξετινάξει την επιχείρησή σας, αν χτυπήσει καμιά αρρώστια εσάς ή την οικογένειά σας (χτύπα ξύλο!) και χρειαστεί να πουληθεί το σπίτι για τους γιατρούς, αν στραβοπατήσει ένα παιδί και πέσει στα ναρκωτικά αν, αν...

Ο καθένας μας σήμερα μπορεί να βρεθεί με τα δύο ή τρία παιδιά του στο δρόμο, μόνος χωρίς λεφτά και δουλειά. Αλλά και δουλειά να έχει, δεν φτάνει σήμερα ένας μισθός για να ζήσουν τρία ή τέσσερα στόματα στο νοίκι. Τότε είναι που περιμένει ένας τέτοιος άνθρωπος, ένας κανονικός άνθρωπος δηλαδή, κάτι να φανεί πίσω από τις κλειστές πόρτες της γειτονιάς για να βγάλει τη δύσκολη ώρα. Τότε είναι που δοκιμάζεται το αν είμαστε άθροισμα ανθρώπων ή κοινωνία. Και η καλύτερη κοινωνία πιστεύω ότι είναι αυτή που λύνει μόνη της τα προβλήματά της και που προστατεύει τα μέλη της. Σίγουρα, οι απαιτήσεις όλων μας από το Κράτος είναι μεγάλες. Αλλά τι είναι το Κράτος; Σήμερα δεν σας φαίνεται πολύ απρόσωπη η λέξη Κράτος; Δεν είναι σε πλήρη αντίθεση με τη ζεστασιά που αποπνέει η λέξη "Κοινωνία" ή η λέξη "Χωριό";

Πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι τίποτε δεν λειτουργεί, ούτε η κοινωνία ούτε το κράτος. Ακόμη και αν είναι έτσι τότε από εκεί που πρέπει να αρχίσουμε δεν είναι να ζητάμε από το κράτος αλλά από την Κοινωνία, από το γείτονα, και πρώτα από όλα από τον ίδιο μας το εαυτό, από τη λειτουργία μας ως άνθρωποι. Και αν το κάνουμε αυτό τότε πιστεύω ότι και οι απαιτήσεις μας από το Κράτος θάναυ διαφορετικές, ίσως και το ίδιο το Κράτος να γίνει λιγότερο απρόσωπο και πιο φιλικό, ίσως τελικά να πάψει να είναι ...Κράτος όπως το ξέρουμε.

Η καλύτερη κοινωνία είναι αυτή που αυτοπροσδιορίζεται, είναι αυτή που φτιάχνετε και εσείς μεταξύ σας είτε στην Κυψέλη της Αθήνας, είτε στην Άρτα, είτε στην Κυψέλη των Αθαμανικών βουνών. Είναι αυτή που τόσο βοηθάει ο Σύλλογός σας και το περιοδικό σας να μην διαλύεται αλλά και να συγκροτείται καλύτερα. Η καλύτερη κοινωνία είναι αυτή που δεν απαλλοτριώνει τα δικά της για να τα εκχωρεί σε τρίτους. Και η κοινωνική πολιτική, όπως και η παιδεία είναι τέτοια ευαίσθητα ζητήματα, που δυστυχώς σήμερα εκχωρούνται εύκολα σε τρίτους.

Να το ξέρετε ότι όταν βλέπουμε τραγικές περιπτώσεις συνανθρώπων μας γύρω μας, βλέπουμε τον εαυτό μας. Και τα πράγματα θα χειροτερέψουν και άλλο καθώς η λιτότητα και οι νεόπτωχοι πληθαίνουν. Ας κρατήσουμε την συνοχή μεταξύ μας, την κοινωνική μας συνοχή, και ας την καλυτερέψουμε, γιατί μόνο έτσι περνάνε τα δύσκολα και καλυτερεύουν τα πράγματα.

φιλικά
Ηλίας Γιαννίσης